

Schrappen van de strafuitsluitingsgrond voor consensuele sexting: slaat de minister de plank mis?

Een onderzoek naar het uit het internationaal recht voortvloeiende spanningsveld tussen enerzijds de beschermingsgedachte en anderzijds de autonomie van het kind in het kader van consensuele sexting

Naam: C.M.P. Valks
Studentnummer: s3275167
Adres: [REDACTED]
Telefoonnummer: [REDACTED]
E-mail: [REDACTED]
Scriptiebegeleider Mr. K.G.A. Bolscher
Opleiding: Master Jeugdrecht
Datum: Januari 2023
Aantal woorden: 16500
Trefwoorden: Sexting, kinderrechten, wetsvoorstel seksuele misdrijven, autonomie, bescherming

Voorwoord

Beste lezer,

Voor u ligt mijn scriptie over de vraag in hoeverre consensuele sexting binnen de seksuele vrijheid van minderjarigen valt. Hebben kinderen het recht om, door middel van sexting, zichzelf seksueel te ontwikkelen of moeten zij tegen zichzelf (en anderen) in bescherming worden genomen? Dit onderwerp is vandaag de dag zeer interessant, vanwege het Wetsvoorstel seksuele misdrijven. In dit wetsvoorstel werd in eerste instantie een strafuitsluitingsgrond opgenomen voor de situatie dat kinderen onderling met wederzijds goedvinden 'sexten'. Later werd deze uitsluitingsgrond weer geschrapt. Waarom heeft de minister ervoor gekozen de strafuitsluitingsgrond te schrappen? Heeft de minister daarbij wel voldoende rekening gehouden met het IVRK? Op deze vragen wordt in deze scriptie getracht antwoord te geven. Ik hoop met deze scriptie dan ook een bijdrage te kunnen leveren aan de maatschappelijke en juridische discussie hieromtrent.

Met deze scriptie komt een eind aan de master Jeugdrecht en daarmee aan mijn studententijd. Het is niet altijd makkelijk geweest, maar ik kijk terug op een mooie en leerzame periode. Ik heb met ontzettend veel plezier alle vakken van de master gevolgd en kijk uit naar de vervolgstap. Graag zou ik mijn scriptiebegeleidster, Apollonia Bolscher, willen bedanken voor haar waardevolle feedback. Met name de heldere blik, concrete feedback en tussentijdse gesprekken hebben mij enorm geholpen in het scriptietraject. Daarnaast zou ik graag mijn vriend, vriendinnen en familie willen bedanken voor de steun en bemoedigende woorden. Zonder hen was het niet gelukt.

Ter afsluiting wil ik u graag veel leesplezier wensen!

Chantal Valks

's-Hertogenbosch, 9 januari 2023

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 Inleiding en methode	5
1.1. Inleiding.....	5
1.2. Onderzoeksvraag.....	7
1.3. Afbakening van het onderzoek en definities	8
1.4. Opbouw en methodiek	8
Hoofdstuk 2 Huidig strafrechtelijke kader ten aanzien van sexting	9
2.1. Inleiding.....	9
2.2. Artikel 240b lid 1 Sr – Kinderpornografie	9
2.2.1 ‘Afbeelding’	10
2.2.2. ‘Seksuele gedraging’	11
2.2.3. ‘Vervaardigen’, ‘verspreiden’ en ‘in bezit hebben’.....	11
2.3. Mening van de Hoge Raad	12
2.4. Beleidsnota ‘Pubers in beeld’	14
2.5. Tussenconclusie.....	15
Hoofdstuk 3 Wetsvoorstel seksuele misdrijven	16
3.1. Inleiding.....	16
3.2. Achtergrond.....	16
3.3. Consultatieversie	18
3.4. Huidige wetsvoorstel	19
3.5. Tussenconclusie.....	20
Hoofdstuk 4 Kinderrechtenkader	21
4.1. Inleiding.....	21
4.2. Achtergrond.....	21
4.3. Algemene beginselen	22
4.3.1. Artikel 2 IVRK	22
4.3.2. Artikel 3 IVRK	23
4.3.3. Artikel 6 IVRK	24
4.3.4. Artikel 12 IVRK	25
4.4. Artikel 5, 13 en 16 IVRK	26
4.4.1. ‘Zich ontwikkelende vermogens van het kind’	26
4.4.2. Vrijheid van meningsuiting	28
4.4.3. Recht op privacy	29
4.5. Artikel 19 en 34 IVRK	31
4.5.1. Facultatief Protocol.....	35
4.6. Artikel 40 IVRK	35
4.7. Verdrag van Lanzarote en EU-Richtlijn 2011/93/EU	36
4.8. Tussenconclusie.....	39

Hoofdstuk 5 Analyse	42
5.1. Inleiding.....	42
5.2. Huidige nationale kader.....	42
5.3. Strafvuitsluitingsgrond voor consensuele sexting.....	44
Hoofdstuk 6 Conclusie	47
6.1. Conclusie.....	47
6.2. Aanbevelingen.....	49
Hoofdstuk 7 Literatuurlijst	50
7.1. Literatuur.....	50
7.2. Parlementaire stukken.....	57
7.3. Jurisprudentie.....	58
7.4. Nieuwsberichten	59
7.5. Overige stukken	59

Hoofdstuk 1 | Inleiding en methode

1.1. Inleiding

Het internet, sociale media en smartphones zijn niet meer weg te denken uit het dagelijks leven van de meeste Nederlanders. Een van de gevolgen van de toegenomen digitalisering is dat er meer mogelijkheden zijn ontstaan voor online seksueel contact.¹ Het gebruik van smartphones en webcams stelt mensen in de gelegenheid om langs digitale weg (grensoverschrijdend) seksueel gedrag te vertonen of anderen hiertoe aan te zetten.² Seksueel grensoverschrijdend gedrag komt veelvuldig voor in Nederland en heeft in de meeste gevallen ernstige en langdurige gevolgen voor de slachtoffers.³ Het anonieme karakter van het internet biedt veel mogelijkheden voor mensen met verkeerde intenties, omdat zij hun leeftijd en identiteit kunnen verbergen.⁴ Kinderen begeven zich veel op het internet en krijgen op steeds jongere leeftijd beschikking over een mobiele telefoon.⁵ Het gevolg is dat kinderen gemakkelijk rechtstreeks benaderd kunnen worden, zonder dat ouders of anderen dit ontdekken.⁶ Dit maakt dat kinderen in het bijzonder zeer kwetsbaar zijn voor online seksueel misbruik.⁷

De wetgeving over seksueel grensoverschrijdend gedrag moet volgens voormalig minister van Veiligheid en Justitie, Ferdinand Grapperhaus, meer bij tijd worden gebracht.⁸ Om die reden is het voorontwerp van het wetsvoorstel seksuele misdrijven in 2020 in consultatie gegaan.⁹ Het wetsvoorstel heeft tot doel de huidige strafbaarstellingen van seksuele misdrijven aan te scherpen en de slachtoffers beter te beschermen.¹⁰ Dit doen ze door de wet te verruimen op het gebied van aanranding en verkrachting, de wet te moderniseren op het gebied van online delictsvormen, een nieuwe strafbaarstelling van seksuele intimidatie op te nemen en hogere straffen vast te leggen.¹¹ Het wetsvoorstel heeft zich ook uitgelaten over de strafbaarstelling van sexting. De huidige strafbaarstelling van *sexting*, het sturen van seksueel getinte berichten of foto's of video's, dat strafbaar gesteld kan worden op grond van artikel 240b Sr, is volgens

¹ Voorontwerp Wetsvoorstel seksuele misdrijven, MvT, p. 5.

² *Kamerstukken II* 2015/16, 29279, nr. 300, p.2.

³ Voorontwerp Wetsvoorstel seksuele misdrijven, MvT, p. 5.

⁴ Ibid.

⁵ Centraal Bureau voor de Statistiek 2020

⁶ Voorontwerp Wetsvoorstel seksuele misdrijven, MvT, p. 5.

⁷ Ibid.

⁸ 'Grapperhaus moderniseert wetgeving seksueel grensoverschrijdend gedrag,' Nieuwsbericht 20 mei 2020, www.rijksoverheid.nl.

⁹ 'Wet seksuele misdrijven', www.internetconsultatie.nl.

¹⁰ Ibid.

¹¹ *Kamerstukken II* 2022/23, 36222, nr. 3 (MvT), p. 14, 20, 23, 25 en 26.

Grapperhaus te ruim.¹² Dit artikel stelt kinderpornografie strafbaar, maar houdt geen rekening met de situatie dat jongeren elkaar onderling, met wederzijds goedvinden, seksueel getint beeldmateriaal kunnen toesturen. In de eerste versie van het wetsvoorstel is derhalve voor deze situatie een strafuitsluitingsgrond opgenomen.

De huidige minister van Veiligheid en Justitie, Dilan Yeşilgöz-Zegerius, heeft zich ook uitgelaten over seksueel grensoverschrijdend gedrag: “Seksueel geweld en grensoverschrijdend gedrag zijn onaanvaardbaar en moeten worden gestopt. Dat vergt een breed maatschappelijk offensief. Het strafrecht is het sluitstuk maar wat mij betreft onmisbaar in deze brede aanpak. Daarom wil ik de wet aanpassen zodat slachtoffers van seksueel geweld beter worden beschermd.”¹³ Ze is het dus met de voormalig minister eens dat er veranderingen moeten worden doorgevoerd, maar sluit zich niet geheel aan bij de consultatieversie van het wetsvoorstel. De opgenomen strafuitsluitingsgrond voor consensuele sexting die de voormalig minister voor ogen had lijkt niet haalbaar, omdat volgens minister Yeşilgöz-Zegerius het Verdrag van Lanzarote en de EU-richtlijn 2011/93/EU onvoldoende ruimte laat om dit in te voeren.¹⁴ Nederland heeft zich gecommitteerd aan deze internationale documenten en dient zodoende alle gedragingen die verband houden met kinderpornografie strafbaar te stellen.¹⁵ Hoewel de documenten ruimte laten consensuele sexting niet strafbaar te stellen, acht de minister de voorgestelde strafuitsluitingsgrond niet verenigbaar met de verplichtingen uit het verdrag en de richtlijn.¹⁶ In het huidige wetsvoorstel is de strafuitsluitingsgrond dan ook geschrapt. Wat betekent dat het artikel voor kinderpornografie, op enkele kleine aanpassingen na, hetzelfde zal blijven.

De overheid heeft op grond van het nationale recht de verplichting om kinderen te beschermen.¹⁷ Zo beoogt het wetsvoorstel in de huidige en digitale maatschappij een adequate strafrechtelijke reactie te kunnen bieden op strafwaardig seksueel gedrag, wat resulteert in een betere bescherming voor de getroffen.¹⁸ Het internationale recht biedt eveneens rechtswaarborgen voor de bescherming van kinderen. Op grond van de artikelen 19 en 34 van

¹² Kamerstukken II 2015/16, 29279, nr. 300, p. 2.

¹³ ‘Wetsvoorstel om seksueel geweld beter aan te pakken naar Tweede Kamer’, Nieuwsbericht 11 oktober 2022, www.rijksoverheid.nl

¹⁴ *Kamerstukken II 2022/23*, 36222, nr. 4, p. 33

¹⁵ *Kamerstukken II 2022/23*, 36222, nr. 4, p. 29

¹⁶ *Kamerstukken II 2022/23*, 36222, nr. 4, p. 30

¹⁷ Voorontwerp Wetsvoorstel seksuele misdrijven, MvT, p. 2.

¹⁸ *Ibid.*

het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (Hierna: IVRK) zijn Staten geboden maatregelen te nemen ter voorkoming van alle vormen van fysiek of geestelijk geweld en van alle vormen van seksuele exploitatie en seksueel misbruik.¹⁹ Deze beschermingsgedachte van de overheid is echter niet absoluut. Uit de artikelen 5, 13 en 16 IVRK kan namelijk (impliciet) het recht op seksuele ontwikkeling en zelfbeschikking worden afgeleid.²⁰ Kort gezegd houdt dit in dat kinderen de mogelijkheid moeten krijgen zichzelf seksueel te ontplooien. De reikwijdte van de beschermingsgedachte is dus gelimiteerd en daarmee rijst de vraag hoever de overheid mag gaan om het kind te beschermen. Bestaat er in de huidige strafwet ten aanzien van sexting een juiste balans tussen enerzijds de plicht om kinderen te beschermen tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag en anderzijds het recht van kinderen op seksuele ontwikkeling of is het noodzakelijk de strafuitsluitingsgrond te heroverwegen. In deze masterscriptie wordt getracht het juridische spanningsveld tussen de autonomie en bescherming van de minderjarige inzichtelijk te krijgen.

1.2. Onderzoeksvraag

Naar aanleiding van het voorgaande zal de volgende onderzoeksvraag worden beantwoord:

Hoe verhoudt het huidig strafrechtelijk kader ten aanzien van sexting zich tot het kinderrechtenkader en is het schrappen van de uitsluitingsgrond uit het Wetsvoorstel seksuele misdrijven hiermee te rechtvaardigen?

Deelvragen:

- Hoe is het huidige strafrechtelijke kader betreffende het onderwerp sexting ingericht?
- Wat is de inhoud en reikwijdte van de huidige versie van het Wetsvoorstel seksuele misdrijven ten aanzien van sexting en hoe is dit veranderd ten opzichte van de consultatieversie?
- Wat is er op internationaal kinderrechtenniveau bepaald over de rechten van kinderen ten aanzien van sexting?
- Is het huidige strafrechtelijke kader ten aanzien van sexting in overeenstemming met het internationale kinderrechtenspectief?
- Is het schrappen van de uitsluitingsgrond uit het wetsvoorstel seksuele misdrijven in lijn met het internationale kinderrechtenspectief?

¹⁹ Detrick, in: *T&C Personen en Familierecht*, commentaar op artikel 19 en 34 IVRK, aant 1.

²⁰ Lievens 2014, p. 268.; Gillespie 2013, p. 632; van der Hof 2016, p. 55; Van Angeren 2019, p. 337.

1.3. Afbakening van het onderzoek en definities

Deze scriptie staat in teken van het onderwerp sexting. Sexting is een samensmelting van de Engelse woorden ‘sex’ en ‘texting’ en omvat het verzenden van seksuele berichten, foto’s of video’s.²¹ De definitie is ruimer dan het doet vermoeden, omdat niet alleen seksueel getinte berichten onder de reikwijdte vallen.²² De wijze waarop het wordt verstuurd, vindt in feite online plaats en primair via social media. Denk aan WhatsApp, Instagram en Snapchat.²³ Deze scriptie zal zich enkel richten op consensuele sexting, waarbij minderjarigen met wederzijds goedvinden elkaar berichten versturen.

1.4. Opbouw en methodiek

Om tot een antwoord te komen op de onderzoeksvraag zal in hoofdstuk 2 geanalyseerd worden of sexting strafbaar gesteld is onder de huidige strafwet. De inhoud en de reikwijdte van het wetsvoorstel seksuele misdrijven zal worden besproken in hoofdstuk 3. Hierbij zal worden ingegaan op de consultatieversie, maar ook op de laatst doorgevoerde wijzigingen. In hoofdstuk 4 wordt er gekeken naar het internationale kader. Hierbij wordt de nadruk gelegd op het IVRK, maar wordt ook ingegaan op het Verdrag van Lanzarote en de EU-richtlijn 2011/93/EU. In hoofdstuk 5 wordt getracht duidelijk te maken of de wet voldoende rekening houdt met de rechten van kinderen die voortvloeien uit het IVRK, het Verdrag van Lanzarote en de EU-richtlijn en hoe de strafuitsluitingsgrond in dit kader bekeken moet worden. Tot slot wordt er in hoofdstuk 6 afgesloten met een conclusie en aanbeveling. De eerste drie hoofdstukken worden opgesteld aan de hand van een analyse van de wetgeschiedenis, overige kamerstukken, de rechtswetenschappelijke rapporten, jurisprudentie, relevante wet- en regelgeving en de wetenschappelijke literatuur. Hoofdstuk 4 en 5 zullen zich richten op de General Comments, commentaren op de verdragsbepalingen van het IVRK, de richtlijn bij het eerste facultatief protocol, kamerstukken en rechtswetenschappelijke literatuur.

²¹ Kamerstukken II 2015/16, 29279, nr. 300, p. 2.

²² Ten Voorde 2017, p. 409.

²³ Aksay en Kouwenberg 2021, p. 298

Hoofdstuk 2 | Huidig strafrechtelijke kader ten aanzien van sexting

2.1. Inleiding

In dit hoofdstuk zal de vraag worden beantwoord in hoeverre het huidige Wetboek van Strafrecht sexting tussen minderjarigen strafbaar stelt. Hierbij wordt specifiek gekeken naar de strafbaarstelling van kinderpornografie. Kan consensuele sexting tussen minderjarigen gekwalificeerd worden als kinderpornografie? Om tot een antwoord te komen zal gekeken worden naar de wetsgeschiedenis, de wetenschappelijke literatuur en de jurisprudentie. Vervolgens zal er gekeken worden naar de manier waarop de Hoge Raad en het Openbaar Ministerie omgaan met consensuele sexting. Dit wordt gedaan aan de hand van literatuur, de Hoge Raad uitspraak van 9 februari 2016 en de beleidsnota 'Pubers in beeld'. Tot slot zal worden afgesloten met een tussentijdse conclusie.

2.2. Artikel 240b lid 1 Sr – Kinderpornografie

Gedragingen met betrekking tot kinderpornografie zijn strafbaar gesteld in artikel 240b van het Wetboek van Strafrecht. Onder kinderpornografie wordt een of meer afbeeldingen van een seksuele gedraging, waarbij een minderjarige tot 18 jaar is betrokken, verstaan. Het artikel heeft tot doel seksueel misbruik van kinderen te bestrijden en strekt om die reden tot bescherming van kinderen. Het beoogt te voorkomen dat beeldmateriaal van een seksuele gedraging na vervaardiging verder wordt verspreid of publiekelijk getoond wordt.²⁴ In 2002 is het artikel op twee belangrijke punten veranderd. De eerste verandering ziet op de leeftijdsgrens. Aanvankelijk was er sprake van kinderpornografie indien het betrokken kind jonger was dan 16 jaar. Deze leeftijdsgrens is, naar aanleiding van de ratificatie van het Cybercrimeverdrag, verhoogd naar 18 jaar.²⁵ De tweede verandering ziet op een nieuwe vorm van kinderpornografie. Zo valt virtuele kinderpornografie sindsdien ook onder het bereik van artikel 240b Sr.²⁶ Deze verandering heeft als gevolg dat minderjarige kinderen niet alleen beschermd worden tegen seksueel geweld of misbruik, maar ook worden beschermd tegen gedrag dat hen aanmoedigt of verleidt deel te nemen aan seksueel gedrag.²⁷ Artikel 240b Sr heeft een breed toepassingsbereik.²⁸ Om de vraag te kunnen beantwoorden of sexting onder de reikwijdte van

²⁴ *Kamerstukken II* 1994/95, 23682, nr. 5, p. 7.

²⁵ *Kamerstukken II* 2000/01, 27745, nr. 3, p. 5.

²⁶ *Kamerstukken II* 2000/01, 27745, nr. 6, p. 8.

²⁷ *Ibid.*

²⁸ Van der Hof, Lodder & Zwenne, *Recht en computer* (R&P nr. ICT4) 2014/9.3.3.1

dit artikel valt, zal kort worden ingegaan op de voor deze vraag van betekenis zijnde bestanddelen.

2.2.1 ‘Afbeelding’

Het bestanddeel ‘afbeelding’ is niet nader gedefinieerd in de wetsgeschiedenis van artikel 240b Sr.²⁹ Voor de betekenis van dit begrip moeten we terugvallen op de literatuur, rechtspraak en wetsgeschiedenis van artikel 240 Sr. Volgens Ten Voorde vallen in ieder geval foto’s, films, videoclips, tekeningen en hologrammen onder de term ‘afbeelding’.³⁰ In het tweede interim-rapport van de adviescommissie zedelijkheidswetgeving is bepaald dat met het begrip ‘afbeelding’ aan de rechter de mogelijkheid is geboden om hieronder allerlei visuele middelen, waarin de moderne techniek voorziet, te verstaan.³¹ De strafbaarstelling is dus beperkt tot visueel materiaal, dit betekent dat geluidsfragmenten niet onder de werking van dit artikel vallen.³² De wetgever heeft daarnaast geschriften uitgesloten van artikel 240b Sr.³³ Het risico op schade, veroorzaakt door een geschreven tekst, werd te gering geacht.³⁴ Tot slot rijst de vraag of livestreams onder de term ‘afbeelding’ geschaard kan worden. Het Hof Leeuwarden kwam in 2012 tot de conclusie dat om aan het bestanddeel ‘afbeelding’ te voldoen er sprake moet zijn van een zekere duurzaamheid.³⁵ In een situatie waarin het beeld niet wordt opgeslagen, is er derhalve geen sprake van een afbeelding. Dit heeft tot gevolg dat live-webcamverbindingen niet onder de definitie van artikel 240b Sr zouden vallen. In de wetsgeschiedenis staat echter nergens dat de wetgever duurzaamheid eist, wat maakt dat de uitleg van het Hof Leeuwarden betwist kan worden.³⁶ Eind 2019 komt Rechtbank Zeeland West-Brabant dan ook tot een andere conclusie. Zij oordelen dat wel sprake is van een ‘afbeelding’ in de zin van artikel 240b Sr indien via een livestream mogelijk wordt gemaakt dat anderen de werkelijke seksuele gedragingen van kinderen kunnen zien.³⁷ Er bestaat hierover dus nog geen eenduidigheid in de rechtspraak.

²⁹ Kuijer 2022, p. 14.

³⁰ Ten Voorde 2016, p. 204.

³¹ *Kamerstukken II* 1979/80, 15 836, nr. 4, p. 23.

³² Zedelijkheidswetgeving (PWS nr. 6) 2018/4.3.

³³ *Kamerstukken II* 1979/80, 15836, nrs. 1-3, p. 6-7.

³⁴ *Kamerstukken II* 1979/80, 15836, nrs. 1-3, p. 7.

³⁵ Hof Leeuwarden 27 maart 2012, ECLI:NL:GHLEE:2012:BW0130.

³⁶ Ten Voorde 2016, p. 205.

³⁷ Rb. Zeeland-West-Brabant, 10 december 2019, ECLI:NL:RBZWB:2019:5546.

2.2.2. ‘Seksuele gedraging’

Ingevolge artikel 240b Sr is het noodzakelijk dat de afbeelding een seksuele gedraging bevat waarbij een jeugdige betrokken is.³⁸ Het bestanddeel ‘seksuele gedraging’ kan worden opgedeeld in twee verschillende categorieën.³⁹ De eerste categorie bevat de afbeeldingen waarbij gedragingen zijn te zien die expliciet seksueel van aard zijn en daardoor bijdragen aan het opwekken van een seksuele prikkeling. De tweede categorie ziet op de afbeeldingen waarbij er geen expliciet seksueel gedrag zichtbaar is, maar die gelet op de wijze waarop de afbeeldingen tot stand zijn gekomen onomstotelijk strekken tot het stimuleren van een seksuele prikkeling.⁴⁰ De Hoge Raad heeft hierbij opgemerkt dat niet hoeft vast te staan dat de jeugdige als gevolg van de seksuele gedraging wordt geschaad.⁴¹

2.2.3. ‘Vervaardigen’, ‘verspreiden’ en ‘in bezit hebben’

De delictshandelingen die van belang zijn voor de vraag of sexting onder kinderpornografie valt zijn ‘vervaardigen’, ‘verspreiden’ en ‘in bezit hebben’. Met de delictshandeling ‘vervaardigen’ wordt bedoeld op het maken van seksueel getinte afbeeldingen. Dit kunnen afbeeldingen zijn die genomen zijn via de zelfontspanner, maar ook afbeeldingen die gemaakt worden door anderen.⁴² Daarnaast valt materiaal dat gemaakt is via de webcam ook onder het bestanddeel ‘vervaardiging’.⁴³ De term ‘verspreiden’ dient aan de hand van het gewone spraakgebruik te worden toegelicht. Hieronder kan worden verstaan: ‘het vergroten van de kring van degenen die kennisnemen van de afbeelding’.⁴⁴ In het kader van artikel 240b Sr is het niet van belang aan hoeveel personen de foto’s worden verspreid en om hoeveel foto’s het gaat.⁴⁵ Gelet op de doelstelling van het artikel is de verzending van één afbeelding voldoende⁴⁶. Evenmin is het noodzakelijk dat de verspreiding meerdere personen omvat.⁴⁷ Toezending aan één andere persoon volstaat voor de bewezenverklaring van het bestanddeel ‘verspreiden’.⁴⁸ Voor een strafbaarstelling op grond van het bestanddeel ‘in bezit hebben’ moet voldaan zijn

³⁸ A. Machielse, in: *Noyon/Langemeijer/Rommelink Strafrecht*, art. 240b, aant. 2; Stcrt. 2016, 19415 (aanwijzing kinderpornografie), p. 4.; HR 1 september 2020, ECLI:NL:HR:2020:1347, *NJ 2021/182* m.nt. Vellinga.

³⁹ Zedelijkheidswetgeving (PWS nr. 6) 2018/4.4.

⁴⁰ HR 7 december 2010, ECLI:NL:HR:2010:B06446, *NJ 2011/81*, m.nt. T.M. Schalken; HR 10 juni 2014, ECLI:NL:HR:2014:1359, *NJ 2014/316*.

⁴¹ HR 10 juni 2014, ECLI:NL:HR:2014:1359, *NJ 2014/316*, r.o. 3.5.

⁴² Hof ’s-Hertogenbosch, 3 augustus 2016, ECLI:NL:GHSHE:2016:3477.

⁴³ Hof ’s-Hertogenbosch, 27 februari 2007, ECLI:NL:GHSHE:2007:AZ9818.

⁴⁴ Zedelijkheidswetgeving (PWS nr. 6) 2018/4.71.

⁴⁵ Kuijer 2022, p. 31.

⁴⁶ A. Machielse, in: *Noyon/Langemeijer/Rommelink Strafrecht*, art. 240b, aant. 5, onder a.

⁴⁷ Kuijer 2022, p. 31.

⁴⁸ Rb. Gelderland 25 november 2013, ECLI:NL:RBGEL:2013:4849.

aan drie criteria. De afbeelding moet zijn vastgelegd, er moet een zekere beschikkingsmacht bestaan en er is (voorwaardelijk) opzet vereist.⁴⁹ De beschikkingsmacht omvat het kunnen verrichten van verschillende soorten handelingen, zoals openen, uploaden, verzenden en kopiëren.⁵⁰ De Hoge Raad oordeelde dat aan dit bestanddeel snel wordt voldaan. Ook bij het in bezit hebben van één afbeelding, kan er sprake zijn van kinderpornografie.⁵¹ Het is voor de strafbaarstelling niet van belang dat de afbeelding voor eigen gebruik is. Ook als beide tieners instemmen met het vastleggen, zij niet de intentie hebben het beeldmateriaal te verspreiden en het beeldmateriaal voor eigen gebruik bewaren, is er dus sprake van strafbaar gedrag.⁵²

Op basis van het voorgaande kan de conclusie worden getrokken dat het versturen van seksueel getinte berichten, niet als ‘afbeelding’ kan worden gekwalificeerd en daarmee geen strafbare gedraging is in de zin van artikel 240b Sr. Sexting is echter veel breder dan het enkel versturen van seksueel getinte berichten. Ook het versturen van foto’s en video’s levert sexting op. Een zestienjarige jongen die met zijn telefoon een foto van zichzelf maakt en naar zijn vriendin stuurt, verspreidt kinderporno en is naar de letter van de wet strafbaar.⁵³ Een vijftienjarig meisje die een foto ontvangt van haar vriend en deze voor eigen gebruik in bezit neemt, vervult de delictomschrijving van artikel 240b Sr. Sexting kan daarom wel degelijk gekwalificeerd worden als een strafbare gedraging in de zin van artikel 240b Sr.

2.3. Mening van de Hoge Raad

Op het bovenstaande beeld dient enige nuancering te worden aangebracht. Op 9 februari 2016 heeft de Hoge Raad namelijk geconstateerd dat artikel 240b Sr te ruim is opgesteld en heeft derhalve een kwalificatie-uitsluitingsgrond opgenomen.⁵⁴ Advocaat-Generaal Hofstee geeft aan artikel 240b Sr over inclusief te vinden, omdat het artikel gedragingen strafbaar stelt die niet direct schadelijk zijn voor de door de bepaling beschermde belangen.⁵⁵ Zij stelt dat het niet

⁴⁹ HR 28 februari 2006, ECLI:NL:HR:2006:AU9104, concl. A-G Machielse; Kool en Lestrade, in: T&C Strafrecht, art. 240b Sr, aant. 7 onder i.

⁵⁰ Kuijer 2022, p. 44.

⁵¹ HR 21 april 1998, ECLI:NL:HR:1998:ZD1030, *NJ 1998/782*, m.nt. A.C. 't Hart.

⁵² Bruning 2016, p. 177.

⁵³ Ten Voorde 2016, p. 211.

⁵⁴ Van Angeren 2019, p. 340; HR 9 februari 2016, ECLI:NL:HR:2016:213, *NJ 2016/257*, m. nt. N. Rozemond, r.o. 2.6.1.

⁵⁵ Concl. A-G Hofstee, ECLI:NL:PHR:2016:213, bij HR 9 februari 2016, *NJ 2016/257*, m. nt. N. Rozemond (par. 36)

vanzelfsprekend is consensuele sexting te kwalificeren als kinderpornografie.⁵⁶ De Hoge Raad onderstreept dat het een gemiste kans is dat de wetgever de reikwijdte van de strafrechtelijke bepaling niet zelf heeft ingeperkt.⁵⁷ Onder bepaalde omstandigheden zou een strafbaarstelling achterwege dienen te blijven. De relevante factoren om tot een dergelijk besluit te komen zijn: ‘de concrete gedraging van de verdachte, de leeftijd van de betrokkenen, de instemming van de betrokkenen en het ontbreken van enige aanwijzing voor een risico van verspreiding van de afbeelding(en) onder anderen dan betrokkenen.’⁵⁸ Met deze uitsluiting laat de Hoge Raad zien dat zij het eens zijn met het betoog van de Advocaat-Generaal en dat het doel van de wet niet alleen de bescherming van kinderen moet zijn, maar dat de wet ook de ruimte moet bieden voor de seksuele ontwikkeling van kinderen.⁵⁹ Desondanks biedt het arrest weinig duidelijkheid en wordt de uitsluitingsgrond nog in weinig gevallen toegepast.⁶⁰ Zo blijkt uit de ‘concrete gedraging van de verdachte’ niet dat de kwalificatie-uitsluitingsgrond enkel ziet op het vervaardigen en bezitten van kinderpornografie, terwijl dat overeenkomstig de wetsgeschiedenis, het Verdrag van Lanzarote en de Richtlijn 2011/93/EU wel noodzakelijk is.⁶¹ Daarnaast blijft het onduidelijk of de genoemde factoren een limitatieve lijst zijn of dat er mogelijk nog andere factoren betrokken moeten worden.⁶² Daar komt bovenop dat, in tegenstelling tot in de wetsgeschiedenis, de leeftijd van de betrokkenen niet nader wordt omschreven.⁶³ De uitsluitingsgrond zou in dit geval dus ook kunnen worden toegepast op zeer jonge kinderen, wat in het kader van het beschermingsbelang niet voor de hand ligt.⁶⁴ Tot slot blijkt uit ‘de instemming van de betrokkenen’ niet of de instemming ondubbelzinnig moet zijn gedaan.⁶⁵

Het arrest heeft geleid tot aanpassing van de Aanwijzing kinderpornografie. Hierin is opgenomen dat in het geval van consensus tussen minderjarigen het gedrag gekwalificeerd kan worden als leeftijdsadequaat. De vraag of moet worden overgegaan tot een vervolging is afhankelijk van het belang van het kind en de schade die de gedraging teweegbrengt.⁶⁶ Bij

⁵⁶ Concl. A-G Hofstee, ECLI:NL:PHR:2016:213, bij HR 9 februari 2016, *NJ* 2016/257, m. nt. N. Rozemond (par. 26)

⁵⁷ HR 9 februari 2016, ECLI:NL:HR:2016:213, *NJ* 2016/257, m. nt. N. Rozemond (par. 2.)

⁵⁸ HR 9 februari 2016, ECLI:NL:HR:2016:213, *NJ* 2016/257, m. nt. N. Rozemond, r.o. 2.6.1.

⁵⁹ Bruning 2016, p. 177; Van Angeren 2019, p. 340.

⁶⁰ Van Angeren 2019, p. 340 en 342.

⁶¹ Van Angeren 2019, p. 341.

⁶² Ten Voorde 2020, p. 2.

⁶³ Ten Voorde 2020, p. 4.

⁶⁴ Van Angeren 2019, p. 341.

⁶⁵ Ten Voorde 2020, p. 4.

⁶⁶ Stcrt. 2016, 19415 (Aanwijzing kinderpornografie), par 1.4.

‘leeftijdsadequaate gedrag’ worden de belangen van het kind niet geschonden.⁶⁷ De aanwijzing geeft echter niet duidelijk aan wanneer gedrag beschouwd moet worden als ‘leeftijdsadequaate’ en hoe kan worden beoordeeld of de belangen van de kinderen in kwestie worden geschonden.⁶⁸ Het biedt daarmee dus geen duidelijk kader.

2.4. Beleidsnota ‘Pubers in beeld’

Tot slot heeft ook het Openbaar Ministerie zich uitgelaten over de huidige strafbaarstelling van sexting tussen minderjarige in de beleidsnota: ‘Pubers in beeld’. In deze beleidsnota wordt een onderscheid gemaakt tussen drie verschillende vormen van sexting. De eerste categorie ziet op de gevallen waarbij aanwijzingen bestaan dat sprake is van commerciële elementen, druk, dwang of misleiding, geheime opnames, een afhankelijkheidsrelatie, een slachtoffer dat jonger is dan twaalf jaar of een groot leeftijdsverschil tussen de betrokkenen.⁶⁹ De tweede categorie gaat over minder ernstige motieven dan in de eerste categorie, zoals pesten, smaad, laster of intimidatie.⁷⁰ De laatste categorie bestrijkt de gevallen waarbij consensus bestaat, beide partijen minderjarig zijn (of het leeftijdsverschil niet meer dan vijf jaar is) en er geen verzwarende omstandigheden aanwezig zijn.⁷¹ Deze gevallen zouden volgens het Openbaar Ministerie niet moeten worden bestempeld als kinderpornografie. De beleidsnota biedt desalniettemin geen duidelijkheid over hoe deze gronden geïnterpreteerd zouden moeten worden en is, net zoals de uitsluitingsclausule van de Hoge Raad, niet volledig in overeenstemming met de wetsgeschiedenis, het Verdrag van Lanzarote en de Richtlijn 2011/93/EU.⁷² Zo is niet duidelijk dat alleen bij de delictshandelingen ‘vervaardigen’ en ‘in bezit hebben’ het OM kan besluiten niet te vervolgen, is er geen leeftijdsgrens vastgesteld waarop sprake is van seksuele meerderjarigheid, is het niet duidelijk wanneer sprake is van toestemming en is het onduidelijk dat afbeeldingen alleen voor persoonlijk gebruik bestemd mogen zijn.⁷³

⁶⁷ HR 9 februari 2016, ECLI:NL:HR:2016:213, NJ 2016/257, m. nt. N. Rozemond, par. 1.

⁶⁸ Van Angeren 2020, p. 342.

⁶⁹ Beleidsnota ‘Pubers in beeld’, p. 4.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Beleidsnota ‘Pubers in beeld’, p. 4-5.

⁷² Van Angeren 2020, p. 343.

⁷³ Ibid.

2.5. Tussenconclusie

In dit hoofdstuk is gepoogd antwoord te geven op de vraag of sexting als kinderpornografie kan worden gekwalificeerd. Uit het bovenstaande blijkt dat het enkel versturen van seksueel getinte spraakmemo's, telefoongesprekken of tekstuele berichten geen kinderpornografie oplevert en derhalve niet strafbaar is op grond van artikel 240b Sr. Sexting in de zin van seksueel getinte video's en/of foto's is daarentegen wel strafbaar op grond van artikel 240b Sr. Indien het over en weer versturen van berichten gepaard gaat met het versturen van afbeeldingen valt het dus wel degelijk onder de reikwijdte van artikel 240b Sr. De Hoge Raad achtte het echter niet wenselijk om in alle gevallen over te gaan tot vervolging en stelde in het arrest van 9 februari 2016 een kwalificatie-uitsluitingsgrond op. Deze uitsluitingsclausule moest tot gevolg hebben dat de beschermingsgedachte niet te ver zou reiken en er ruimte gelaten werd voor de seksuele ontwikkeling van het kind. Na de uitspraak van de Hoge Raad zijn er boven op de kwalificatie-uitsluitingsgrond nog twee beleidsdocumenten opgesteld waarmee een uitzondering gemaakt kan worden op de strafbaarstelling van sexting: de Aanwijzing kinderpornografie en de beleidsnota 'Pubers in beeld'. Hoewel er dus wel degelijk mogelijkheden zijn om consensuele sexting niet onder de reikwijdte van artikel 240b Sr te laten vallen, blijft er door de onduidelijke manier waarop deze documenten en uitsluitingsclausule zijn vormgegeven veel onzekerheid bestaan.

Hoofdstuk 3 | Wetsvoorstel seksuele misdrijven

3.1. Inleiding

In dit hoofdstuk zal de vraag worden beantwoord wat de inhoud en reikwijdte van het Wetsvoorstel seksuele misdrijven ten aanzien van sexting is. Hierbij zal gekeken worden naar de achtergrond van het wetsvoorstel, naar de strafuitsluitingsgrond voor consensuele sexting opgenomen in de consultatieversie van het wetsvoorstel en naar de latere wijziging van het wetsvoorstel waarbij de strafuitsluitingsgrond weer is geschrapt. De vraag zal beantwoord worden aan de hand van de Memorie van Toelichting, relevante literatuur, het advies van de Afdeling advisering van de Raad van State en het nadere rapport.

3.2. Achtergrond

Seksueel grensoverschrijdend gedrag, zoals seksueel geweld, seksueel misbruik van kinderen en seksuele intimidatie, komt regelmatig voor in Nederland en kan ernstige en langdurige gevolgen hebben voor de slachtoffers.⁷⁴ Het huidige Wetboek van Strafrecht stelt deze misdrijven strafbaar en weerspiegelt grotendeels de in Nederland heersende seksuele moraal.⁷⁵ Het normeert gedrag dat, vanuit het perspectief van de samenleving, strafwaardig zou moeten zijn. Door verschillende maatschappelijke, technologische en juridische ontwikkelingen is het bestaande wettelijke kader echter achterhaald.⁷⁶ De afgelopen jaren zijn, mede door internationale ontwikkelingen, de grenzen verschoven ten aanzien van wanneer iets aangemerkt wordt als een strafbare gedraging.⁷⁷ De visie op wat onder de strafwet zou moeten vallen is strikter geworden: wat vroeger gezien werd als min of meer onschuldig gedrag, wordt hedendaags bestempeld als grensoverschrijdend gedrag.⁷⁸ Ook zie je dat seksueel grensoverschrijdend gedrag steeds vaker op de agenda staat bij Staten.⁷⁹ Zo hebben veel van onze buurlanden recent een herziening doorgevoerd op het gebied van seksueel grensoverschrijdend gedrag of zijn hierover nieuwe wetgeving aan het voorbereiden.⁸⁰ Door de opkomst van digitale technologieën zijn er andere en nieuwe (geheel of gedeeltelijke) vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag verschenen, waarvan het risico om slachtoffer te

⁷⁴ *Kamerstukken II 2022/23*, 36222, nr. 3 (MvT), p. 3.

⁷⁵ Consultatieversie Wetsvoorstel seksuele misdrijven, MvT, p. 2.

⁷⁶ *Kamerstukken II 2022/23*, 36222, nr. 4, p. 2.

⁷⁷ *Kamerstukken II 2022/23*, 36222, nr. 3 (MvT), p. 3

⁷⁸ *Kamerstukken II 2022/23*, 36222, nr. 4, p. 2; Aksay & Kouwenberg, p. 297.

⁷⁹ College voor de Rechten van de Mens 2020, p. 1.

⁸⁰ NJB 2022/2306, p. 1.; Royer 2021, p. 488; Gritter, *Modern Strafrecht 2019/1.1*

worden voor kinderen bijzonder groot is.⁸¹ Actualisering van het huidig wettelijk kader biedt het OM en de politie meer mogelijkheden op te treden tegen strafwaardig gedrag.⁸² Het geeft daarnaast een signaal af aan (potentiële) daders dat seksueel grensoverschrijdend gedrag onaanvaardbaar is en zwaar zal worden bestraft.⁸³ De oplossingen in de bestaande strafwet, zoals versterking van de handhaving, worden niet effectief genoeg geacht, omdat de uitbreiding van de strafrechtelijke aansprakelijkheid alleen mogelijk is door middel van een wetswijziging.⁸⁴ Om dit te realiseren is het Wetsvoorstel seksuele misdrijven in het leven geroepen.

De huidige titel XIV Misdrijven tegen de zeden wordt vervangen door de nieuwe Titel XIV Seksuele misdrijven en zullen in Boek 2 van het Wetboek van Strafrecht gecodificeerd worden. De nieuwe strafwet herdefinieert en begrensd de strafrechtelijke aansprakelijkheid van vormen van seksuele grensoverschrijding, het moderniseert en breid de strafrechtelijke bescherming van aanranding en verkrachting uit, seksuele misdrijven gepleegd op het internet krijgen een duidelijke plaats in de nieuwe titel en het breidt de reikwijdte van de strafrechtelijke vervolging van seksueel intimiderend gedrag uit door seksuele intimidatie tot een zelfstandig misdrijf te maken.⁸⁵

De online consultatie over het voorontwerp van het wetsvoorstel vond plaats in het voorjaar van 2020. In het voorjaar van 2021 volgde een online consultatie over het herziene wetsontwerp, waarin de reacties op het oorspronkelijke voorontwerp zijn verwerkt.⁸⁶ Op 11 oktober 2022 is het wetsvoorstel naar de Tweede Kamer verstuurd voor beraadslaging. De laatste stap in het huidige proces vond plaats op 21 december 2022 en deze stap hield in dat er vergaderd werd over de stand van zaken van het wetsvoorstel. Gestreefd wordt om de wet in 2024 in werking te laten treden.⁸⁷ Tot die tijd wordt er gewerkt aan het voorbereiden van de daadwerkelijke invoering van het wetsvoorstel.

⁸¹ *Kamerstukken II 2022/23, 36222, nr. 3 (MvT), p. 3*

⁸² Van Beuningen, van Leeuwen & Schmidt 2021, p. 118.

⁸³ *Ibid.*

⁸⁴ *Kamerstukken II 2022/23, 36222, nr. 3 (MvT), p. 4.*

⁸⁵ *Kamerstukken II 2022/23, 36222, nr. 3 (MvT), p. 4.*

⁸⁶ *Kamerstukken II 2022/23, 36222, nr. 3 (MvT), p. 5.*

⁸⁷ *Kamerstukken II 2022/23, 36222, nr. 3 (MvT), p. 43.*

3.3. Consultatieversie

Wat betreft consensuele sexting tussen minderjarigen is er bij de totstandkoming van het wetsvoorstel veel discussie ontstaan. Zoals uit het vorige hoofdstuk blijkt kan sexting onder artikel 240b Sr worden geschaard. Het huidige nationale kader houdt hiermee, volgens de voormalig minister van Justitie en Veiligheid, onvoldoende rekening met de situatie dat jongeren met wederzijds goedvinden seksueel getinte beelden naar elkaar versturen. Dit gedrag kan worden aangemerkt als gedrag dat past binnen de seksuele ontwikkeling van de jongeren.⁸⁸ Om die reden werd er in de consultatieversie voorgesteld een strafuitsluitingsgrond op te nemen in het artikel dat kinderpornografie strafbaar stelt. Daarmee werd gepoogd de exceptieclausule die de Hoge Raad heeft aangenomen te verduidelijken. De strafuitsluitingsgrond zou als volgt gaan luiden:

*2. Niet strafbaar is degene die als leeftijdsgenoot een visuele weergave of een gegevensdrager als bedoeld in het eerste lid waarbij een andere persoon is betrokken die de leeftijd van twaalf maar nog niet de leeftijd van achttien jaren heeft bereikt in het kader van een gelijkwaardige situatie tussen hem en die andere persoon uitsluitend voor privégebruik vervaardigt, in bezit heeft of aanbiedt aan die ander.*⁸⁹

De in dit lid genoemde situaties zouden worden uitgesloten van de strafbaarstelling van kinderpornografie, omdat de aard van dit soort gedragingen met zich meebrengt dat het niet strafbaar gesteld zou moeten worden.⁹⁰ Voorwaarden voor het niet bestraffen van seksueel contact zijn dat de jongeren tussen wie de interactie plaatsvindt leeftijdsgenoten zijn, de afgebeelde persoon tussen de twaalf en achttien jaar is, dat het uitwisselen van de seksueel getinte berichten in het kader van een gelijkwaardige situatie plaatsvindt en dat het beeldmateriaal uitsluitend voor het privégebruik is bestemd.⁹¹ De ondergrens lag dus bij twaalf jaar. Niet alle delictshandelingen die leiden tot kinderpornografie zijn opgenomen in de voorgestelde uitsluitingsgrond.⁹² De uitsluitingsgrond zou enkel zien op het vervaardigen, aanbieden en bezitten van zelfgemaakt beeldmateriaal door jongeren en het uitwisselen hiervan onderling.⁹³ Dit kan worden verklaard vanuit het idee dat jongeren die met wederzijds

⁸⁸ Consultatieversie Wetsvoorstel seksuele misdrijven, voorstel van wet, p. 9.

⁸⁹ Consultatieversie Wetsvoorstel seksuele misdrijven, voorstel van wet, p. 6.

⁹⁰ *Kamerstukken II 2022/23, 36222, nr. 4, p. 32.*

⁹¹ Aksay en Kouwenberg 2021, p. 302-303.

⁹² Zie artikel 251 lid 1 Sr (nieuw) uit de consultatieversie

⁹³ Aksay en Kouwenberg 2021, p. 302-303.

goedvinden seksueel getinte berichten naar elkaar sturen, zich op de uitsluitingsgrond moeten kunnen beroepen. Niet alle delictshandelingen, die een vorm van kinderpornografie zijn, zien op deze situatie.⁹⁴

3.4. Huidige wetsvoorstel

De huidige minister van Justitie en Veiligheid heeft daarentegen besloten om de strafuitsluitingsgrond niet op te nemen in de gemoderniseerde versie van het Wetboek van Strafrecht. In het wetsvoorstel dat voor beraadslaging naar de Tweede Kamer is verstuurd is de exceptie namelijk geschrapt. Deze keuze is mede gebaseerd op het advies van de Raad van State. De Afdeling van de Raad van State merkt op dat op basis van internationaalrechtelijke verplichtingen er geen uitzondering gemaakt kan worden op de strafbaarheid van het delen van beeldmateriaal, dat onder de reikwijdte van kinderpornografie valt, indien het afgebeelde kind jonger is dan zestien jaar.⁹⁵ Nederland is gebonden aan verschillende verdragen die kinderpornografie strafbaar stellen, waaronder het Verdrag van Lanzarote. Daarnaast is Nederland op grond van de richtlijn 2011/93/EU ook verplicht kinderpornografie strafbaar te stellen. Hoewel deze instrumenten wel degelijk onderkennen dat consensuele sexting niet per se strafbaar hoeft te zijn en onder bepaalde omstandigheden niet moet worden vervolgd, laten ze volgens de Raad van State onvoldoende ruimte om de uitsluitingsgrond in de wet op te nemen.⁹⁶ Artikel 5 lid 8 van de zojuist genoemde richtlijn verhindert bijvoorbeeld de vaststelling van een voldoende dekkende uitsluitingsgrond voor kinderen die afbeeldingen van hun eigen lichaam maken en bezitten.⁹⁷ Artikel 8 lid 3, van dezelfde richtlijn beperkt de reikwijdte van de strafuitsluiting tot gevallen waarin kinderen betrokken zijn die ouder zijn dan de seksuele meerderjarigheidsgrens.⁹⁸ Aangezien de seksuele meerderjarigheidsgrens in de huidige Nederlandse strafwet op zestien jaar ligt, is de strafuitsluitingsgrond zoals voorgesteld volgens de Raad van State niet in lijn met de verplichtingen die voortvloeien uit deze richtlijn.⁹⁹ De exceptie is om die reden volledig uit het wetsvoorstel geschrapt. Nederland heeft er daarnaast ook niet voor gekozen een uitsluitingsgrond op te nemen voor de gevallen boven de meerderjarigheidsgrens.

⁹⁴ Aksay & Kouwenberg 2021, p. 303.

⁹⁵ *Kamerstukken II* 2022/23, 36222, nr. 4, p. 33.

⁹⁶ *Ibid.*

⁹⁷ Artikel 5 lid 8 Richtlijn 2011/93/EU van het Europees Parlement en de Raad van 13 december 2011 ter bestrijding van seksueel misbruik en seksuele uitbuiting van kinderen en kinderpornografie (Hierna: Richtlijn 2011/93/EU)

⁹⁸ Artikel 8 lid 3 Richtlijn 2011/93/EU.

⁹⁹ *Kamerstukken II* 2022/23, 36222, nr. 4, p. 33.

Het OM was van mening dat de beoogde straffeloosheid het best gedekt is via een prudent vervolgingsbeleid.¹⁰⁰ Hierin wordt namelijk rekening gehouden met de mate van toestemming bij het maken van het beeldmateriaal en wordt per geval beoordeelt of strafrechtelijke actie gepast is.¹⁰¹ Dit betekent niet dat het, in tegenstelling tot het huidige vervolgingsbeleid, wenselijk is dat sexting altijd wordt vervolgd. Integendeel: zaken waarbij sprake is van sexting vereisen een case-by-case benadering.¹⁰² Volgens de huidige minister ligt het dus in de rede het geldende vervolgingsbeleid voort te zetten.¹⁰³ De vraag kan hierbij echter gesteld worden of dit vervolgingsbeleid op de juiste manier zal worden toegepast, omdat uit de hedendaagse praktijk is gebleken dat er nog veel onduidelijkheden bestaan over hoe deze situaties afgehandeld zouden moeten worden.¹⁰⁴

3.5. Tussenconclusie

Om recht te doen aan de huidige tijdsgeest is het wetsvoorstel seksuele misdrijven opgesteld. Door verschoven maatschappelijke grenzen en nieuwe vormen van seksueel (strafwaardig) gedrag werd het tijd het Wetboek van Strafrecht te herzien. In eerste instantie werd er voorgesteld een exceptieclausule op te nemen in de wet voor de gevallen dat jongeren met instemming onderling seksueel getinte berichten naar elkaar sturen. Deze uitsluitingsgrond werd noodzakelijk geacht omdat, volgens de voormalig minister van Veiligheid en Justitie, dit gedrag kan worden beschouwd als niet-schadelijk experimenteel gedrag dat hoort bij de seksuele ontwikkeling van jongeren. In een later stadium van het wetgevingsproces is besloten de uitsluitingsgrond niet op te nemen in de wet. De exceptieclausule is volgens de Raad van State niet in lijn met het Verdrag van Lanzarote en de EU-richtlijn. Dit heeft de huidige minister ertoe aangezet het wetsvoorstel zonder de uitsluitingsgrond in te dienen bij de Tweede Kamer. De vraag is echter of er hierbij wel voldoende rekening is gehouden met de rechten van kinderen op basis van het IVRK.

¹⁰⁰ *Kamerstukken II 2022/23*, 36222, nr. 3 (MvT), p. 48.

¹⁰¹ *Kamerstukken II 2022/23*, 36222, nr. 3 (MvT), p. 50.

¹⁰² *Kamerstukken II 2022/23*, 36222, nr. 4, p. 33.

¹⁰³ *Ibid.*

¹⁰⁴ Van Angeren 2020, p. 343

Hoofdstuk 4 | Kinderrechtenkader

4.1. Inleiding

In dit hoofdstuk zal bekeken worden hoever de seksuele vrijheid van kinderen reikt en in hoeverre zij op seksueel gebied tegen zichzelf en anderen in bescherming moeten worden genomen. Aan de hand van het Kinderrechtenverdrag, het Verdrag van Lanzarote en de EU-richtlijn 2011/93/EU wordt bepaald wat er geregeld is over de rechten van kinderen in het kader van sexting. Allereerst zal kort worden ingegaan op de achtergrond van het IVRK, waarbij onder andere wordt ingegaan op een aantal specifieke kenmerken. Vervolgens zal achtereenvolgend worden ingegaan op de algemene beginselen (artikelen 2, 3, 6 en 12 IVRK), ‘de zich ontwikkelende vermogens van het kind’ (artikel 5 IVRK), de vrijheid van meningsuiting (artikel 13 IVRK), het recht op privacy (artikel 16 IVRK), het recht op bescherming tegen alle vormen van geweld (artikel 19 IVRK), het recht op bescherming tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik (artikel 34 IVRK) en zal nog kort worden ingegaan op de manier waarop Staten volgens het IVRK hun jeugdstrafrecht vorm moeten geven (artikel 40 IVRK). Tot slot zal aandacht worden besteed aan het Verdrag van Lanzarote en de EU-richtlijn 2011/93/EU.

4.2. Achtergrond

Met de komst van het IVRK is er een veelbetekenend internationaal juridisch kader gecreëerd waaraan alle kinderen van de Staten die partij zijn rechten kunnen ontleen. Een van de belangrijkste redenen waarom het IVRK waarde toevoegt aan andere verdragen, is dat het alle kinderrechten samenvoegt in één verdrag.¹⁰⁵ De focus van het gehele verdrag ligt op ‘het belang van het kind’. Het verdrag erkent meer dan ooit dat kinderen gezien moeten worden als mensen van gelijke waarde en benadrukt dat het idee dat kinderen bezit zijn van hun ouders niet meer opgaat.¹⁰⁶ Om dit te faciliteren staat er ook een ander begrip centraal in het verdrag: ‘de zich ontwikkelende vermogens van het kind’. Dit concept geeft het kind de ruimte te groeien en zichzelf te ontwikkelen tot evenwichtige volwassene.¹⁰⁷

Het IVRK heeft een holistische werking. Dat houdt in dat alle rechten uit het verdrag essentieel zijn voor de ontwikkeling van het kind en alle rechten gelijkwaardig zijn.¹⁰⁸ De belangen van

¹⁰⁵ Blaak e.a. 2012, p. 1.

¹⁰⁶ Hammarberg 1990, p. 99.

¹⁰⁷ Blaak e.a. 2012, p. 2 en 10.

¹⁰⁸ Blaak e.a. 2012, p. 9.

het kind worden in grote lijnen aan de hand van de drie P's ingevuld, te weten: *provision*, *protection* en *participation*.¹⁰⁹ Provision is het voorzieningsrecht en betekent het recht om in basisbehoeften te voorzien. Hierbij horen onder andere de artikelen 24 (recht op gezondheidszorg), artikel 29 (recht op onderwijs) en artikel 31 (recht op vrije tijd, spel en recreatie) bij. Protection is het recht op bescherming en gaat over het recht om beschermd te worden tegen schadelijke handelingen of praktijken. Deze rechten zijn onder andere neergelegd in artikel 19 (recht op bescherming tegen alle vormen van geweld) en artikel 34 IVRK (recht op bescherming tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik). Participation gaat over het recht op participatie, waarbij onder andere rechten horen als artikel 12 IVRK (recht om gehoord te worden) en artikel 13 IVRK (vrijheid van meningsuiting).

4.3. Algemene beginselen

De algemene beginselen zijn neergelegd in de artikelen 2 (non-discriminatie), 3 (het belang van het kind), 6 (het recht op leven en ontwikkeling) en 12 IVRK (het recht om gehoord te worden).¹¹⁰ Deze artikelen zijn bestempeld als de kernartikelen en liggen, vanwege de holistische benadering, aan het gehele verdrag ten grondslag.¹¹¹

4.3.1. Artikel 2 IVRK

Het non-discriminatiebeginsel, uit artikel 2 IVRK, omvat de verplichting van Staten om niet te discrimineren bij de toepassing van de bepalingen van het verdrag.¹¹² Uit het eerste lid van het artikel volgt dat het hierbij zowel gaat om een passieve rol, in de vorm van een onthoudingsplicht, als om een actieve rol, in de vorm van een inspanningsverplichting.¹¹³ Het tweede lid van het artikel beschermd kinderen tegen alle vormen van discriminatie of bestraffing en verplicht Staten passende maatregelen te nemen om dit recht te garanderen.¹¹⁴ Het beginsel van non-discriminatie impliceert niet dat alle kinderen op dezelfde wijze moeten worden behandeld. Een legitieme differentiatie in de behandeling van kinderen is toegestaan.¹¹⁵

¹⁰⁹ Vandenhole, Türkelli & Lembrechts 2019, p. 7.

¹¹⁰ Pulles 2014, p. 46.

¹¹¹ Janssen 2022, 338; General Comment no. 5 (2003), par. 12 en 18.

¹¹² Pulles 2014, p. 11; Vandenhole, Türkelli & Lembrechts 2019, p. 52.

¹¹³ Blaak e.a. 2012, p. 116.

¹¹⁴ Detrick, in: T&C PFR, commentaar op art. 2 IVRK, aant 2.

¹¹⁵ Hodgkin & Newell 2007, p. 17.

Hierbij dient in het bijzonder rekening gehouden te worden met achtergestelde en kwetsbare groepen.¹¹⁶

4.3.2. Artikel 3 IVRK

Het tweede algemene beginsel is het belang van het kind. Het concept dat voortvloeit uit artikel 3 IVRK, houdt in dat een kind het recht heeft zijn belang te laten beoordelen en dat dit belang een eerste overweging dient te zijn bij alle maatregelen of besluiten die hem betreffen, zowel in de publieke als in de private sfeer.¹¹⁷ Bij beslissingen die de overheid neemt moet duidelijk zijn hoe de belangen van het kind in aanmerking zijn genomen en hoeveel gewicht aan die belangen is toegekend in het proces dat tot een besluit of actie heeft geleid.¹¹⁸ Met andere woorden, welke uitkomst is in het belang van het kind, op welke criteria is dit gebaseerd en hoe zijn de belangen van het kind en andere aspecten afgewogen.¹¹⁹

Het belang van het kind kan op drie manieren relevant zijn bij de uitvoering van het verdrag: het kan de inhoud van andere artikelen uit het IVRK ondersteunen, rechtvaardigen en verduidelijken, het kan een bemiddelende rol hebben indien er een conflict bestaat tussen verschillende rechten en het kan een richtlijn bieden voor het invullen van positieve kinderrechten die niet tot uiting komen in het verdrag.¹²⁰ Uit artikel 3 IVRK kan niet worden afgeleid dat het belang van het kind altijd voorop staat of dat daaraan alles ondergeschikt is.¹²¹ Het belang moet echter de ‘eerste overweging’ vormen. Om aan dit vereiste te voldoen, moet de bereidheid bestaan in alle omstandigheden prioriteit te geven aan de belangen van kinderen, vooral wanneer de maatregel onmiskenbare gevolgen heeft voor de betrokken kinderen.¹²² Dit betekent ook dat, vanwege de kwetsbare situatie waarin kinderen zich bevinden, de belangen op een ander niveau moeten worden geplaatst dan andere belangen.¹²³ In het geval van conflicterende belangen zullen de belangen van het kind over het algemeen de doorslag geven. Daarnaast moeten wettelijke bepalingen die voor meer dan een uitleg vatbaar zijn, op die manier worden uitgelegd die het belang van het kind het best dient.¹²⁴ Dit komt omdat het belang van

¹¹⁶ Hodgkin & Newell 2007, p. 18.

¹¹⁷ General Comment no. 14 (2013), par. 1.

¹¹⁸ Vandenhole, Türkelli & Lembrechts 2019, p. 63.

¹¹⁹ General Comment no. 14 (2013), par. 6.

¹²⁰ Blaak e.a. 2012, p. 124.

¹²¹ Janssen 2022, p. 339.

¹²² General Comment no. 14 (2013), par. 40.

¹²³ General Comment no. 14 (2013), par. 38.

¹²⁴ Vandenhole, Türkelli & Lembrechts 2019, p. 63.

het kind aangemerkt wordt als een fundamenteel interpretatief rechtsbeginsel.¹²⁵ Het belang van het kind wordt gezien als een complex concept en de inhoud ervan moet per geval worden bepaald. Er wordt dus een beoordeling gemaakt op individuele basis, waarbij oog is voor specifieke situaties en rekening wordt gehouden met de persoonlijke context en behoeften van het kind.¹²⁶ De flexibiliteit van het begrip ‘belang van het kind’ maakt dat het kan worden aangepast aan situaties waarin een individueel kind zich bevindt en aan de toenemende informatie en kennis over de ontwikkeling van het kind.¹²⁷ In het kader van sexting dienen de verschillende actoren daarom constant een afweging te maken tussen het beschermen van minderjarigen tegen schendingen van de seksuele integriteit van minderjarigen en het waarborgen dat de legitieme seksuele activiteiten die minderjarigen aangaan niet onevenredig worden ingeperkt.¹²⁸ Bij gebrek aan bewijs van misbruik, opzet of schade, moeten van kinderen die zich aan sexting blootstellen proportioneel worden behandeld. Het belang van het kind moet daarbij te allen tijde voorop staan.¹²⁹

4.3.3. Artikel 6 IVRK

Artikel 6 IVRK erkent het recht op leven en ontwikkeling van ieder kind.¹³⁰ Hoewel alle rechten onder het IVRK gelijk zijn, vormt het recht op leven een belangrijke basis voor verschillende andere fundamentele rechten van het kind.¹³¹ Artikel 6 IVRK verplicht Staten de ontwikkeling van het kind ‘in de ruimst mogelijke mate’ te waarborgen.¹³² Het Kinderrechtencomité wijst op een positieve verplichting van Staten en benadrukt dat “ontwikkeling” geïnterpreteerd moet worden als een alomvattend concept dat de lichamelijke, geestelijke, spirituele, morele, psychologische en sociale ontwikkeling omvat. De uitvoeringsmaatregelen van dit recht moeten gericht zijn op het bereiken van een optimale ontwikkeling van alle kinderen.¹³³ Wanneer men spreekt over de ontwikkeling van het kind, spreekt men ook over de rol van de volwassenen om de toekomst en geleidelijke autonomie van kinderen te bevorderen en kinderen voor te bereiden op hun rol als volwassene.¹³⁴ Het begrip ontwikkeling is dus nauw verbonden

¹²⁵ General Comment no. 14 (2013), par. 6.

¹²⁶ General Comment no. 14 (2013), par. 32.

¹²⁷ General Comment no. 14 (2013), par. 34.

¹²⁸ Lievens & Chatzinikalaou 2020, p. 128.

¹²⁹ Ibid.

¹³⁰ Janssen 2022, p. 341

¹³¹ Blaak e.a. 2012, p. 175.

¹³² Janssen 2022, p. 341.

¹³³ General Comment no. 5 (2003), par. 12.

¹³⁴ Vučković Šahović, Doek & Zermatten 2012, p. 104.

met de ontwikkelingscapaciteiten van het kind. Dit volgt uit artikel 5 IVRK en zal in een latere paragraaf worden besproken.

Onderdeel van de ontwikkeling van het kind naar volwassenheid is ook de seksuele ontwikkeling van het kind.¹³⁵ Hoewel seksuele ontwikkeling een proces is dat levenslang voortduurt, komt de ontwikkeling gedurende deze fase in een stroomversnelling.¹³⁶ Jongeren ontwikkelen hun identiteit, waaronder hun seksuele identiteit, en maken op seksueel gebied grote veranderingen door.¹³⁷ Vanaf het begin van de puberteit neemt de nieuwsgierigheid naar het eigen of het andere geslacht, de seksuele aantrekkingskracht en het gevoel van verliefdheid toe.¹³⁸ Binnen het ontwikkelingsperspectief van jongeren is het gebruikelijk dat jongeren de behoefte krijgen om te experimenteren.¹³⁹ Sexting kan ook onderdeel zijn van dit ontwikkelingsproces.¹⁴⁰ Het creëren en delen van digitaal seksueel materiaal kan bijvoorbeeld een manier zijn om hun eigen identiteit vorm te geven, intieme en romantische relaties aan te gaan of seksuele keuzes en voorkeuren te ontdekken.¹⁴¹ Volgens onderzoekers heeft de strafbaarstelling en criminalisering van dit gedrag een negatief effect op de seksuele ontwikkeling van jongeren, omdat ze daarmee in hun seksueel burgerschap en seksuele ontdekking geremd worden.¹⁴² De gezonde ontwikkeling van kinderen omvat het respect voor de individualiteit. De individualiteit bevat een dimensie die een seksueel element in zich draagt en daardoor kan het recht op seksuele exploratie en seksueel gedrag geacht worden te vallen onder de bescherming van artikel 6 IVRK.¹⁴³

4.3.4. Artikel 12 IVRK

Het hoorrecht van minderjarigen is neergelegd in artikel 12 IVRK. Dit artikel vereist niet alleen dat kinderen het recht krijgen om vrijelijk hun mening te uiten, maar ook dat ze worden gehoord en, in overeenstemming met zijn of haar leeftijd of rijpheid, voldoende belang aan deze mening wordt gehecht.¹⁴⁴ Staten die partij zijn, dienen wetten aan te nemen of te wijzigen en zijn daarmee verplicht het recht rechtstreeks in hun rechtsstelsel te waarborgen om de jeugdige in

¹³⁵ Frans & Franck 2010, p. 22.

¹³⁶ De Graaf e.a. 2009, p. 10.

¹³⁷ Walrave & van Ouytsel 2014, p. 59; De Graaf e.a. 2009, p. 10.

¹³⁸ Maris e.a. 2020, p. 37.

¹³⁹ Lkasbi 2022, p. 81

¹⁴⁰ Walrave & van Ouytsel 2014, p. 59

¹⁴¹ Naezer & van Oosterhout 2019, p. 2.

¹⁴² Lkasbi 2022, p. 77.

¹⁴³ Chatzinikolaou & Lievens 2020, p. 42.

¹⁴⁴ Blaak e.a. 2012, p. 231.

staat te stellen het recht ten volle te kunnen genieten.¹⁴⁵ Dit impliceert een sterke, positieve verplichting die de Staten geen speelruimte laat.¹⁴⁶ Voor jeugdprofessionals betekent dit dat de jongeren op een begrijpelijke manier moeten worden geïnformeerd en alvorens er een beslissing wordt genomen, die een aanzienlijke impact op het leven van een kind kan hebben, moeten de professionals om de mening van het kind vragen.¹⁴⁷ In artikel 12 IVRK is geen minimumleeftijd opgenomen. Staten dienen per geval te beoordelen of het kind het vermogen heeft om zijn mening te vormen.¹⁴⁸ De vrij algemene tekst van lid 1 van het artikel is scherper geformuleerd in lid 2.¹⁴⁹ Daar krijgen kinderen het recht te worden gehoord in alle administratieve en gerechtelijke procedures waar hun belangen op het spel staan. Door alle verschillende actoren moet er bij de totstandkoming van wet- en regelgeving, ten aanzien van sexting, rekening gehouden worden met het volledige scala aan kinderrechten, zoals het recht op bescherming tegen schade, maar ook hun recht op vrijheid van seksuele expressie en privacy.¹⁵⁰ Bij het opstellen en ontwikkelen van dit beleid is het essentieel om naar jongeren zelf te luisteren en hen op alle mogelijke niveaus op een zinvolle manier te laten participeren.¹⁵¹ Het recht van kinderen om hun mening kenbaar te maken is dus een belangrijk recht dat altijd gegarandeerd moet worden.¹⁵² Bovendien valt onder artikel 12 IVRK ook het recht van kinderen en jongeren op onderzoek naar sextingpraktijken, waaronder in het bijzonder gekeken wordt naar de motieven en gevolgen, evenals een transparante beoordeling en evaluatie van de huidige praktijken om lacunes in het rechtskader of de noodzaak tot wetswijzigingen op te sporen.¹⁵³

4.4. Artikel 5, 13 en 16 IVRK

4.4.1. ‘Zich ontwikkelende vermogens van het kind’

De ‘zich ontwikkelende vermogens van het kind’, ook wel ‘evolving capacities’ genoemd, die in artikel 5 IVRK vermeldt staan, houden in dat een kind in zijn ontwikkeling naar volwassenheid in toenemende mate zelfstandig, zonder de inmenging of begeleiding van ouders, zijn of haar rechten kan en mag uitoefenen.¹⁵⁴ Het impliceert de erkenning en

¹⁴⁵ General comment no. 14 (2009), par. 15.

¹⁴⁶ Vandenhoe, Türkelli & Lembrechts 2019, p. 144.

¹⁴⁷ Janssen 2022, p. 342.

¹⁴⁸ Vandenhoe, Türkelli & Lembrechts 2019, p. 145.

¹⁴⁹ Janssen 2022, p. 342.

¹⁵⁰ Crofts & Lievens 2018, p. 13.

¹⁵¹ Ibid.

¹⁵² Blaak e.a. 2012, p. 231.

¹⁵³ Crofts & Lievens 2018, p. 13.

¹⁵⁴ Blaak e.a. 2012, p.

waardering door het verdrag van een glijdende schaal van capaciteiten die kinderen doorlopen naarmate ze volwassenen worden.¹⁵⁵ Hoewel de term niet nader wordt gedefinieerd in het verdrag, meent het Comité dat het verwijst naar processen van rijping en leren waarbij kinderen geleidelijk kennis, competenties en inzicht verwerven. Daarnaast verwerven ze meer begrip over hun rechten en over hoe deze het best kunnen verwezenlijken.¹⁵⁶

Het gebruik door de Commissie van de ‘evolving capacities’ dient vier functies: (1) het bevestigt dat alle kinderen, zelfs zeer jonge kinderen, rechthebbenden zijn op grond van het IVRK; (2) het erkent dat kinderen een eigen beslissingsbevoegdheid hebben; (3) het vereist dat kinderen betrokken worden bij de bevordering en bescherming van hun rechten, voor zover hun ontwikkelingsvermogen dit toelaat; en (4) het vat de rol van ouders en andere verzorgers samen als verantwoordelijke jegens hun kinderen bij de uitoefening door het kind van zijn rechten krachtens het IVRK.¹⁵⁷ Met deze functies erkent het Comité het recht van kinderen om, naarmate zij opgroeien en volwassener worden, meer zeggenschap te mogen uitoefenen over hun rechten. Met andere woorden, terwijl een jonger kind meer begeleiding nodig heeft bij de uitoefening van rechten, bestaat er naarmate een kind groeit en zich ontwikkelt een overeenkomstige verplichting om hem of haar steeds meer zeggenschap te geven bij de uitoefening van zijn rechten.¹⁵⁸ Hoewel kinderen nog steeds behoefte kunnen hebben aan een passend niveau van bescherming, bestaat ook de verplichting kinderen in staat te stellen hun eigen beslissingen te nemen.¹⁵⁹ De laatst genoemde functie ziet op de rol van de ouders. Ouders hebben niet langer vrij spel in de wijze waarop zij hun kinderen begeleiden en sturen: de begeleiding van ouders moet worden afgestemd op de unieke behoeften en de zich ontwikkelende vermogens van het kind, en deze begeleiding moet voortdurend worden aangepast om het kind in staat te stellen in toenemende mate zelfstandige beslissingen te nemen en zijn eigen rechten uit te oefenen.¹⁶⁰ Lansdown wijst erop dat van oudsher werd aangenomen dat volwassenen de primaire actoren waren voor de bescherming van kinderen, en dat kinderen slechts werden gezien als ontvangers; maar dat de werkelijkheid complexer is, met een dynamisch proces dat de capaciteiten van kinderen om bij te dragen aan hun eigen bescherming erkent en hen in staat stelt voort te bouwen op hun sterke punten.¹⁶¹

¹⁵⁵ Daly 2020, p. 479.

¹⁵⁶ General Comment no. 7 (2005), par. 17.

¹⁵⁷ Varadan 2022, p. 73.

¹⁵⁸ Varadan 2019, p. 318.

¹⁵⁹ Varadan 2022, p. 74.

¹⁶⁰ Varadan 2022, p. 76.

¹⁶¹ Lansdown 2005, p. 41.

Met artikel 5 IVRK wordt dus getracht een evenwicht te vinden tussen de autonomie van kinderen en hun beschermingsrechten. De adolescentie wordt gekenmerkt door keuzes, grote veranderingen, experimenteel gedrag en het leren omgaan met de verwachtingen van het functioneren als volwaardig individu in de samenleving.¹⁶² Naarmate kinderen ouder worden moeten niet alleen de ouders, maar ook de staat, het kind meer ruimte geven eigen verantwoordelijkheden te hebben en beslissingen te nemen. Daar hoort ook bij dat kinderen op seksueel gebied eigen keuzes moeten kunnen maken en in de gelegenheid moeten worden gesteld zichzelf op dit gebied te ontwikkelen. Zo worden kennis, ervaring en vaardigheden gedurende hun kindertijd ontwikkeld en leren jeugdigen de seksuele spelregels waarbinnen zij zich kunnen gedragen kennen.¹⁶³ Sexting kan een normaal deel uitmaken van deze seksuele verkenning.¹⁶⁴ Volgens het Comité wordt de verkenning van de seksuele identiteit beschouwd als onderdeel van de complexe overdracht van de kindertijd naar de volwassenheid en maakt de verkenning van een opkomende identiteit en seksualiteit van adolescenten deel uit van hun ontwikkeling.¹⁶⁵

4.4.2. Vrijheid van meningsuiting

De vrijheid van meningsuiting uit artikel 13 IVRK omvat een individueel en collectief recht voor kinderen om alle soorten informatie en ideeën te zoeken, te ontvangen en door te geven, ongeacht grenzen, in elke vorm of medium van hun keuze.¹⁶⁶ De mening van het kind kan zich uiten door middel van verbale en non-verbale communicatie, ongeacht woordenschat of vaardigheden, zowel offline als online, via boeken, kranten, posters, spandoeken, beelden, digitale en audiovisuele media, alsook via kleding of persoonlijke stijl.¹⁶⁷ Staten hebben ten aanzien van dit recht positieve en negatieve verplichtingen. Zij moeten zich onthouden van elke ontoelaatbare inmenging, maar zijn daarentegen ook verplicht om kinderen tegen de onrechtmatige inbreuk van derden te beschermen.¹⁶⁸ Staten die zijn toegetreden tot het verdrag kunnen onder bepaalde omstandigheden het gebruik van de vrijheid van meningsuiting beperken. Enerzijds op grond van artikel 13 lid 2 sub a IVRK, waarbij het gaat om de eerbiediging van de rechten of de goede naam van anderen en anderzijds op grond van artikel

¹⁶² Lkasbi 2022, p. 37.

¹⁶³ Frans & Franck 2010, p. 23.

¹⁶⁴ Van Ouytsel, Walrave & Ponnet 2019, p. 621.

¹⁶⁵ General Comment no. 20 (2016), par. 16.

¹⁶⁶ Vandenhole, Türkelli & Lembrechts 2019, p. 160.

¹⁶⁷ General Comment no. 20 (2016), par. 42; Vandenhole, Türkelli & Lembrechts 2019, p. 160.

¹⁶⁸ Türkelli & Vandenhole 2022, p. 50.

13 lid 2 sub b IVRK, waarbij het gaat om de bescherming van de nationale veiligheid of van de openbare orde, de volksgezondheid of de goede zeden.¹⁶⁹ Artikel 13 IVRK hangt ook nauw samen met artikel 17 IVRK. Dit artikel richt zich in het bijzonder op de rol van de massamedia en bevat een algemene verplichting voor de Staten om ervoor te zorgen dat het kind toegang heeft tot informatie en materiaal uit diverse bronnen.¹⁷⁰ Hierbij gaat het met name om bronnen die gericht zijn op het bevorderen van het welzijn en de lichamelijke en geestelijke gezondheid.

Het internet en de moderne informatietechnologie omvat omvangrijke mogelijkheden om voor kinderen op een toegankelijke en makkelijke manier informatie te verkrijgen.¹⁷¹ Het Kinderrechtencomité benadrukt daarbij ook de rol van de media bij het bieden van kansen aan kinderen om zichzelf online te uiten.¹⁷² Jongeren geven aan dat communicatie via sociale media veel laagdrempeliger is.¹⁷³ Dit maakt het voor hen makkelijker hier gebruik van te maken. Sexting wordt op die manier gebruikt om seksuele intimiteit te ervaren en tot uiting te brengen.¹⁷⁴ Bovendien kan het seksuele gedrag worden verklaard vanuit de neiging om te experimenteren.¹⁷⁵ Hoewel artikel 13 IVRK niet expliciet ingaat op uitingen van seksuele aard, zou betoogd kunnen worden dat dit soort uitingen er wel onder geschaard kunnen worden. Seksuele handelingen of uitingen kunnen deel uitmaken van de legitieme verkenning van de seksuele identiteit van kinderen en daarmee een manier zijn om hun seksuele individualiteit tot uitdrukking te brengen.¹⁷⁶ In die zin kan de productie van expliciet of suggestieve seksuele beelden door kinderen worden beschouwd als vallend binnen de vrijheid van meningsuiting.¹⁷⁷

4.4.3. Recht op privacy

Artikel 16 IVRK waarborgt het recht van kinderen op bescherming tegen willekeurige of onrechtmatige inmenging in het privé- of gezinsleven, de woning of correspondentie, alsmede tegen onrechtmatige aantasting van hun eer en goede naam.¹⁷⁸ Het recht op privacy moet ruim worden opgevat en heeft niet alleen betrekking op de innerlijke levenssfeer, maar ook op integriteitsrechten, een recht op identiteit en persoonlijke ontwikkeling (met inbegrip van

¹⁶⁹ Blaak e.a. 2012, p. 246.

¹⁷⁰ Hodgkin & Newell 2007, p. 217.

¹⁷¹ Lkasbi 2022, p. 95; Blaak e.a. 2012, p. 247.

¹⁷² General Comment no. 25 (2021), par. 58.

¹⁷³ Lkasbi 2022, p. 95.

¹⁷⁴ Walrave & van Ouytsel 2014, p. 59.

¹⁷⁵ Walrave & van Ouytsel 2014, p. 59-60.

¹⁷⁶ Chatzinikolaou & Lievens 2019, p. 2

¹⁷⁷ Ibid; Livingstone, Lansdown & Third 2017, p. 43.

¹⁷⁸ Hodgkin & Newell 2007, p. 203.

elementen als genderidentificatie, seksuele geaardheid en seksualiteit).¹⁷⁹ Daarnaast omvat het recht ook het recht om relaties met anderen mensen aan te gaan en te ontwikkelen.¹⁸⁰ Privacy beïnvloedt niet alleen de persoonlijke ontwikkeling van jongeren tijdens hun kindertijd, puberteit en adolescentie, maar is ook cruciaal voor de bescherming van rechten, belangen en de menselijke waardigheid van kinderen.¹⁸¹

Uit artikel 16 IVRK vloeit verder voort dat de correspondentie van kinderen niet onrechtmatig of onwillekeurig mag worden verstoord.¹⁸² Onder correspondentie wordt verstaan brieven en andere vormen van communicatie, met inbegrip van telefoongesprekken. De integriteit en vertrouwelijkheid van de correspondentie van een kind impliceert een recht op contact met anderen zonder inmenging, onderschepping of toezicht.¹⁸³ Elke regeling die inmenging in de correspondentie van een kind mogelijk maakt, zoals het openen, lezen of beperken ervan, moet in de wet worden vastgelegd en mag niet willekeurig zijn, moet verenigbaar zijn met de andere beginselen en bepalingen van het verdrag en moet in de gegeven omstandigheden redelijk zijn.¹⁸⁴ Artikel 16 IVRK beschermt kinderen niet alleen tegen inmenging van de staat, maar ook van andere natuurlijke en rechtspersonen.¹⁸⁵ In het kader van het IVRK is het recht op privacy van kinderen ook van toepassing op ouders. Bijgevolg zijn Staten ook verplicht kinderen te beschermen tegen ongerechtvaardigde inmenging van hun ouders in hun rechten.¹⁸⁶ Concreet moeten Staten ervoor zorgen dat kinderen toegang hebben tot eerlijke, objectieve en aan hun leeftijd aangepaste informatie over kwesties zoals seksuele opvoeding, genderidentiteit, drugsgebruik of andere gevoelige onderwerpen zonder uitsluitend te vertrouwen op de toestemming van de ouders.¹⁸⁷

Het verkennen en uiten van iemands seksuele identiteit valt binnen de privésfeer. Op basis van artikel 16 IVRK verdienen kinderen bescherming van hun seksuele ontwikkeling en expressie als onderdeel van hun gevestigde recht op bescherming van het privéleven.¹⁸⁸ Hoewel in bepaalde omstandigheden en onder strikte voorwaarden bepaalde beperkingen kunnen worden

¹⁷⁹ EHRM 18 januari 2003, nr. 44647/98 (*Peck v. United Kingdom*), par. 57.

¹⁸⁰ EHRM 16 december 1992, nr. 13710/88 (*Niemitz v. Germany*), par. 29.

¹⁸¹ Vandenhole, Türkelli & Lembrechts 2019, p. 186; General Comment no. 13 (2011), par. 3 (c).

¹⁸² Hodgkin & Newell 2007, p. 210.

¹⁸³ Vandenhole, Türkelli & Lembrechts 2019, p. 188.

¹⁸⁴ Hodgkin & Newell 2007, p. 210.

¹⁸⁵ Vandenhole, Türkelli & Lembrechts 2019, p. 189.

¹⁸⁶ Samardžić-Marković & O'Flaherty 2022, p. 233

¹⁸⁷ Vandenhole, Türkelli & Lembrechts 2019, p. 192.

¹⁸⁸ Chatzinikolaou & Lievens 2019, p. 5.

opgelegd aan iemands recht op privacy, zou een absolute beperking van het recht van kinderen om hun seksuele identiteit te verkennen als onderdeel van hun privéleven een schending van het recht op privacy vormen.¹⁸⁹ Wanneer seksuele foto's of video's van kinderen wordt gemaakt en voor eigen privégebruik worden gedeeld, moeten de partijen dus rekening houden met het fundamentele recht van kinderen op bescherming van hun privacy. Individuen behouden het recht om hun persoonlijke informatie te beschermen tegen toegang of controle in geval zij besluiten om intieme beelden of teksten met seksuele inhoud te delen, omdat dit cruciaal blijft cruciaal voor zelfontplooiing en zelfbeschikking.¹⁹⁰ Het bieden van "ruimte" aan voor deze ontwikkeling veronderstelt niet alleen maatschappelijke tolerantie en acceptatie, maar ook daadwerkelijk wettelijke bescherming.¹⁹¹ Gelet op de behoefte aan vertrouwen tussen de zender en ontvanger en de behoefte aan controle over seksuele beelden, is het van essentieel belang dat een relevant juridisch kader de legitieme exploratie en expressie van iemands seksuele identiteit mogelijk maakt en erop gericht is de negatieve gevolgen daarvan tot een minimum te beperken.¹⁹²

4.5. Artikel 19 en 34 IVRK

Art. 19 IVRK bevat de algemene verplichting om kinderen te beschermen tegen alle vormen van geweld, letsel, misbruik, verwaarlozing en exploitatie terwijl het kind onder de hoede is van de ouder, wettige voogd of andere verzorgers.¹⁹³ Dit betekent niet dat kinderen alleen beschermd moeten worden in gezin- of familiesituaties. In alle situaties waarin het kind slachtoffer kan worden van geweld bestaat de verplichting van Staten hier bescherming tegen te bieden. De zinsnede 'terwijl het kind onder de hoede is' verwijst vooral naar de verantwoordelijkheid die gezagsdragers hebben voor hun eigen kind.¹⁹⁴ Artikel 19 IVRK bestaat uit twee delen. Het eerste lid bevat de algemene beschermingsverplichting en het tweede lid werkt deze verplichting verder uit.¹⁹⁵ Hierbij wordt specifiek verwezen naar verschillende soorten maatregelen, zoals de invoering van sociale programma's en inschakeling van rechterlijke instanties.

¹⁸⁹ Chatzinikolaou & Lievens 2019, p. 5.

¹⁹⁰ Chatzinikolaou & Lievens 2020, p. 42.

¹⁹¹ Chatzinikolaou & Lievens 2020, p. 39.

¹⁹² Chatzinikolaou & Lievens 2019, p. 2.

¹⁹³ Vandenhole, Türkelli & Lembrechts 2019, p. 209

¹⁹⁴ Blaak e.a. 2012, p. 297.

¹⁹⁵ Vandenhole, Türkelli & Lembrechts 2019, p. 210

Op 18 april 2011 is er door het Comité een General Comment uitgevaardigd, waarin uiteen wordt gezet hoe artikel 19 IVRK moet worden toegepast. Zo benadrukt General Comment no. 13 dat het artikel een niet-discretionaire en strikte verplichting oplegt aan de Staten om alle benodigde maatregelen te nemen om het kind te beschermen tegen alle vormen van geweld.¹⁹⁶ Het Comité is consequent bij haar standpunt gebleven dat elke vorm van geweld tegen kinderen onaanvaardbaar is. De frequentie, ernst van de schade en de bedoeling van de dader zijn niet van belang.¹⁹⁷ Het bestempelen van bepaalde vormen van geweld als wettelijk en/of sociaal aanvaardbaar mag er niet toe leiden dat het absolute recht van het kind op menselijke waardigheid en fysieke en mentale integriteit in het gedrang komt.¹⁹⁸ Staten zijn verplicht normen vast te stellen voor het welzijn, de gezondheid en de ontwikkeling van kinderen.¹⁹⁹ Het waarborgen hiervan is zeer belangrijk om kinderen de juiste bescherming te bieden. Uit het voorgaande blijkt dus dat het begrip geweld ruim moet worden geïnterpreteerd. Het geweld kan zowel lichamelijk, als mentaal zijn en zowel in de fysieke wereld als via online platforms plaatsvinden. Seksuele exploitatie en seksueel misbruik vallen ook onder de reikwijdte van artikel 19 IVRK. Uit General Comment no. 13 volgt dat hieronder in ieder geval de aansporing of dwang van een kind om deel te nemen aan een onwettige of geestelijk schadelijke seksuele activiteiten, het gebruik van kinderen voor commerciële seksuele uitbuiting, het gebruik van kinderen in audio- of visuele beelden van seksueel misbruik en kinderprostitutie kan worden verstaan.²⁰⁰ Seksueel misbruik hoeft niet altijd gepaard te gaan met lichamelijk geweld of onderdrukking, ook wanneer het kind psychologische schade oploopt kan er sprake van seksueel misbruik.²⁰¹ Psychische schade ziet onder meer op elke vorm van voortdurende schadelijke interactie met de minderjarige.²⁰² Dit manifesteert zich ook geregeld via social media. Zo zien we dat kinderen gepest worden, lastiggevallen, gestalkt of zelfs overgehaald om seksuele handelingen te verrichten.²⁰³ Dit heeft een negatief gevolg op hun algehele ontwikkeling.²⁰⁴

Seksueel misbruik en seksuele exploitatie wordt door het verdrag gezien als een ernstige inbreuk en is derhalve nader gespecificeerd in een nieuw artikel, artikel 34 IVRK. Artikel 34

¹⁹⁶ General Comment no. 13 (2011), par. 37.

¹⁹⁷ General Comment no. 13 (2011), par. 17.

¹⁹⁸ Ibid.

¹⁹⁹ General Comment no. 13 (2011), par. 18.

²⁰⁰ General Comment no. 13 (2011), par. 25.

²⁰¹ Ibid.

²⁰² General Comment no. 13 (2011), par. 21.

²⁰³ General Comment no. 13 (2011), par. 31.

²⁰⁴ Lkasbi 2022, p. 129-130.

IVRK bouwt voort op artikel 19 IVRK en gaat nader op de termen in. Zo beschrijft het artikel dat seksueel misbruik het dwingen van een kind tot deelname aan enige onwettige seksuele activiteiten inhoudt en omvat seksuele uitbuiting het exploiteren van kinderen in zowel prostitutie en soortgelijke onwettige seksuele praktijken als in pornografische voorstellingen en bij de productie van pornografisch materiaal.²⁰⁵ Doordat het verdrag de definitie van seksueel misbruik niet verder toelicht heeft de World Health Organisation in een richtlijn, ‘The Clinical Guidelines on responding to children and adolescents who have been sexually abused’, getracht te komen tot een duidelijkere omschrijving van het begrip seksueel misbruik.²⁰⁶ Seksueel misbruik gaat volgens de WHO over: ‘de betrokkenheid van een kind of adolescent bij een seksuele activiteit die hij of zij niet volledig begrijpt en waarvoor hij of zij geen geïnformeerde toestemming kan geven, waarvoor het kind of de adolescent niet genoeg ontwikkeld is of die in strijd is met de wetten of sociale waarden van de samenleving’.²⁰⁷ Seksueel misbruik kan verder onderverdeeld worden in drie verschillende vormen: (1) contactloos seksueel misbruik, zoals dreiging met seksueel misbruik, verbale seksuele intimidatie of blootstelling aan pornografie (2) seksueel misbruik met geslachtsgemeenschap, zoals aanranding en verkrachting en (3) seksueel misbruik zonder geslachtsgemeenschap, maar met andere ongepaste aanrakingen of betastingen.²⁰⁸

De definitie van seksueel misbruik en seksuele uitbuiting omvat niet alleen gedragingen waarbij geweld of andere vormen van dwang aanwezig zijn, maar betreft ook alle andere seksuele gedragingen met een kind onder een bepaalde leeftijd, ook als dit gebeurt of lijkt te gebeuren met instemming van het betrokken kind.²⁰⁹ De meeste landen hebben een minimumleeftijd vastgelegd waaronder kinderen niet in staat worden geacht in te stemmen met enige vorm van seksuele activiteit met anderen.²¹⁰ In de huidige strafwet van Nederland is deze grens vastgesteld op zestien jaar.²¹¹ Seksuele gedragingen tussen kinderen worden niet als seksueel misbruik gezien indien de kinderen ouder zijn dan de vastgestelde leeftijdsgrens en de gedragingen plaatsvinden met wederzijds goedvinden.²¹² Delegaties van Nederland en Frankrijk hebben daarnaast ook aangegeven dat artikel 34 IVRK niet bedoeld was om het

²⁰⁵ Vandenhole, Türkelli & Lembrechts 2019, p. 334.

²⁰⁶ Muntarhorn 2007, p. 1.

²⁰⁷ World Health Organisation (2017), *WHO Clinical Guidelines on Responding to children and adolescents who have been sexually abused*, p. 7.

²⁰⁸ Ibid.

²⁰⁹ Hodgkin & Newell 2007, p. 7.

²¹⁰ Ibid.

²¹¹ Dit volgt uit verschillende artikelen van het Wetboek van Strafrecht, zoals artikel 240a, 245 en 247 Sr.

²¹² General Comment no. 13 (2011), par. 25.

seksuele leven van kinderen te reguleren, maar enkel bedoeld was om seksueel misbruik en seksuele exploitatie tegen te gaan.²¹³ Deze delegaties vinden dus dat alleen als de kans bestaat dat de minderjarige schade wordt toegebracht of er daadwerkelijk schade wordt toegebracht er dient te worden ingegrepen.

Tegenwoordig vindt veel seksueel grensoverschrijdend gedrag plaats op het internet. De opkomst van digitale technologieën en het stijgende gebruik van social media biedt veel gelegenheid om dit gedrag te laten plaatsvinden.²¹⁴ Zo kan de contactloze variant van seksueel misbruik ook plaatsvinden op online platforms.²¹⁵ Het Comité heeft in General Comment no. 25, dat gaat over de digitale wereld, benadrukt dat de Staten die partij zijn ook maatregelen moeten nemen om kinderen, naast geweld in de fysieke wereld, te beschermen tegen geweld in de onlinewereld. Het gaat daarbij om de bescherming tegen bekende, maar ook tegen nieuwe nog onbekende risico's van geweld in de onlinewereld.²¹⁶

De vraag is nu of sexting, waarbij sprake is van wederzijdse toestemming, ook onder de werking van artikel 19 en 34 IVRK valt. Op basis van het voorgaande kan worden gesteld dat in Nederland sexting tussen minderjarigen ouder dan zestien jaar, waarbij sprake is van wederzijds goedvinden, geen sprake is van seksueel misbruik. Zij voldoen aan de seksuele meerderjarigheidsgrens en worden geacht in te kunnen stemmen met seksuele gedragingen. In de gevallen waar geen sprake is van wederzijds goedvinden moeten de jongeren beschermd worden tegen schade. Dit zal bijvoorbeeld het geval zijn als jongeren onder druk worden gezet door hun partner om seksuele afbeeldingen op te sturen of als ze online bedreigd en afgeperst worden.²¹⁷ Dit veroorzaakt grote schade voor het slachtoffer wegens het schenden van de persoonlijke en sociale integriteit en de waardigheid.²¹⁸ Bovendien valt de situatie waarin de betrokken kinderen jonger dan zestien jaar zijn, als gekeken wordt naar de strikte letter van de wet, onder de werking van artikel 19 en 34 IVRK vallen.²¹⁹

²¹³ Detrick 1992, p. 433-434.

²¹⁴ Lkasbi 2022, p. 108.

²¹⁵ Vandenhole, Türkelli & Lembrechts 2019, p. 335.

²¹⁶ General Comment no. 25 (2020), par 82.

²¹⁷ Lkasbi 2022, p. 129-130

²¹⁸ Flynn, Henry & Powell 2016, p. 5.

²¹⁹ Hodgkin & Newell 2007, p. 7 en 257.

4.5.1. Facultatief Protocol

Nederland heeft het Facultatief Protocol inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie geratificeerd op 23 augustus 2005.²²⁰ Dit protocol is een nadere uitwerking van verschillende artikelen uit het IVRK, waaronder artikel 34 IVRK. Op grond van artikel 3 lid 1 sub c van het Facultatief Protocol worden lidstaten verplicht kinderpornografie op te nemen in de strafwet.²²¹ Het Comité geeft hierbij aan dat er een verschil is tussen wat het protocol ‘kinderpornografie’ noemt en de productie van door kinderen zelf gegenereerd materiaal.²²² De aandacht moet om deze reden enkel gevestigd worden op materiaal dat naar anderen wordt doorgestuurd.²²³ Uit het bovenstaande beeld blijkt dat kinderen steeds meer seksuele content creëren, zoals afbeeldingen van hun eigen geslachtsdelen. Dit kan uitsluitend voor zichzelf zijn of om te delen met vriendjes of vriendinnetjes. Het Comité is er bang voor dat het zelfgemaakte materiaal het risico met zich meebrengt dat het kind verantwoordelijk wordt gehouden in plaats van dat het kind als slachtoffer wordt behandeld, en benadrukt dat kinderen niet strafrechtelijk vervolgd moeten worden voor de productie van beelden van zichzelf.²²⁴

4.6. Artikel 40 IVRK

Artikel 40 IVRK biedt een dwingend kader waarbinnen Staten hun strafrechtelijk kader voor minderjarigen moeten vormgeven. Het Comité heeft voor nadere toelichting op dit artikel twee General Comments opgesteld. Het laatste General Comment over dit onderwerp, General Comment no. 24, vervangt daarmee het eerste document, General Comment no. 10.

Aangezien artikel 3 IVRK, het leidende beginsel is van het IVRK, speelt het belang van het kind ook bij de vormgeving van het jeugdstrafrecht een zeer belangwekkende taak. Op grond van dit beginsel zouden kinderen zoveel mogelijk buiten het strafrecht gehouden moeten worden. Zij verschillen ten opzichte van volwassenen in hun lichamelijke en psychologische ontwikkeling en kunnen dus ook minder strafrechtelijk verantwoordelijk worden geacht voor fouten die zij mogelijk begaan.²²⁵ Strafrecht moet gezien worden als een ultimum remedium: indien er door de lidstaten op een andere manier kan worden gereageerd dan zijn zij hiertoe

²²⁰ Detrick, in: T&C PFR, Commentaar op artikel 34 IVRK, aant. 2.

²²¹ Artikel 3 lid 1 sub c Facultatief Protocol inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie bij het Verdrag inzake de rechten van het kind, New York, 25-05-2000.

²²² Guidelines regarding the implementation of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and childpornography, CRC/C/156, 10 september 2019, par. 67

²²³ Ibid, par. 42.

²²⁴ Ibid, par. 67

²²⁵ General Comment no. 24 (2019), par. 2.

verplicht.²²⁶ Het is bewezen dat het strafrechtssysteem kinderen schaadt en het hun kansen vermindert om verantwoordelijke volwassenen te worden.²²⁷ Dit komt mede doordat kinderen gestigmatiseerd worden. Dit heeft een negatieve invloed en om die reden zou er door Staten meer ingezet moeten worden op preventie en buitengerechtelijke afdoeningen. Bij buitengerechtelijke afdoeningen worden de kinderen buiten het formele strafrechtssysteem gehouden.²²⁸ Dit zorgt ervoor dat jeugdigen geen strafblad krijgen en daardoor vindt er minder stigmatisering plaats.²²⁹ Preventie zit eerder in het traject en zet in op het ondersteunen van jeugdigen en hun gezin. Er is behoefte aan het ontwikkelen van evidence-based interventieprogramma's die niet alleen de psychosociale oorzaken van dergelijk gedrag kunnen aanpakken, maar ook inzetten op het vergroten van de beschermende factoren.²³⁰ Het Comité geeft daarnaast aan dat zogenaamde statusdelicten uit de wet moeten worden geschrapt.²³¹ Dit zijn delicten die, wanneer deze gepleegd zouden worden door volwassenen, niet strafbaar zouden zijn.²³² Dit is zeer relevant ten aanzien van de strafbaarstelling van sexting, aangezien dit ook een statusdelict is.

4.7. Verdrag van Lanzarote en EU-Richtlijn 2011/93/EU

Zoals in paragraaf 4.5 besproken biedt artikel 34 IVRK bescherming tegen alle vormen van seksueel misbruik en seksuele exploitatie. Om seksuele exploitatie en seksueel misbruik effectief te voorkomen en te bestrijden, is het noodzakelijk dat Staten nauw samenwerken op basis van internationaal bindende documenten.²³³ Op Europees niveau wordt dit bewerkstelligt door het Verdrag van Lanzarote en de EU-richtlijn 2011/93/EU.²³⁴

Het Verdrag van Lanzarote biedt een aanpak van seksueel misbruik en seksuele uitbuiting die alomvattend en multidisciplinair van aard is.²³⁵ Het strafrechtelijk beschermen van kinderen is een belangrijk onderdeel van het verdrag.²³⁶ Bij deze strafrechtelijke bescherming worden de gevolgen van de toenemende digitalisering van de samenleving en de ontwikkeling van

²²⁶ Weijers 2017, p. 124.

²²⁷ General Comment no. 24 (2019), par. 2.

²²⁸ General Comment no. 24 (2019), par. 15.

²²⁹ Ibid.

²³⁰ General Comment no. 24 (2019), par. 11.

²³¹ General Comment no. 24 (2019), par. 12.

²³² Christiaens 2009, p. 22.

²³³ *Kamerstukken II 2022/23*, 36222, nr. 3 (MvT), p. 32.

²³⁴ Lievens & Chatzinikolaou 2020, p. 122

²³⁵ *Kamerstukken II 2022/23*, 36222, nr. 3 (MvT), p. 32.

²³⁶ *Kamerstukken II 2008/09*, 31810, nr. 3 (MvT), p. 1

technologie in aanmerking genomen.²³⁷ Zo heeft de opkomst van het internet het makkelijker gemaakt kinderpornografie te verkrijgen en te verspreiden.²³⁸ Richtlijn 2011/93/EU verenigt de EU-wetgeving met de bepalingen uit het Verdrag van Lanzarote.²³⁹ Beide instrumenten bevelen de lidstaten de vervaardiging, verwerving, verspreiding en het bezit van kinderpornografie strafbaar te stellen.²⁴⁰ Volgens artikel 20 lid 2 van het Verdrag van Lanzarote wordt onder kinderpornografie verstaan: ‘Elk materiaal dat een visuele weergave behelst van een kind dat betrokken is bij werkelijke of gesimuleerde expliciete gedragingen of elke afbeelding van de geslachtsorganen van een kind voor primaire seksuele doeleinden’.²⁴¹ Indien de definitie van kinderpornografie letterlijk en strikt wordt geïnterpreteerd kan dit leiden tot de toepasselijkheid van deze definitie op sexting.²⁴² Interessant is echter dat het Verdrag van Lanzarote en de Richtlijn 2011/93/EU de lidstaten toestaat om onder bepaalde voorwaarden een uitzondering te maken op de strafbaarstelling van het produceren en bezitten van dergelijk materiaal.²⁴³ Men was ten tijde van de totstandkoming van deze instrumenten er dus al bewust van dat het maken en delen van intieme foto’s tussen minderjarigen voorkwam, en dat niet gepast is om dergelijk gedrag in bepaalde omstandigheden strafbaar te stellen.²⁴⁴

Artikel 20 lid 3 van het Verdrag van Lanzarote vermeldt de mogelijkheid om gedragingen niet te kwalificeren als kinderpornografie en om die reden niet strafbaar te stellen. Het moet daarbij gaan om minderjarigen die met wederzijds goedvinden materiaal vervaardigen en bezitten en afspreken dat dit materiaal uitsluitend bedoeld is voor eigen gebruik.²⁴⁵ Dit eventuele voorbehoud geldt alleen voor minderjarigen die de leeftijd hebben bereikt waarop het legaal is seksuele handelingen te verrichten.²⁴⁶ Daarnaast mag het voorbehoud alleen betrekking hebben op de vervaardiging en het bezit van dergelijk pornografisch materiaal.²⁴⁷ Een overeenkomstige bepaling is opgenomen in artikel 8 lid 3 van de EU-richtlijn. De richtlijn gaat uit van ‘seksuele meerderjarigheid’ en definieert dit begrip als volgt: ‘de leeftijd beneden dewelke, het overeenkomstig het nationale recht, verboden is met een kind seksuele handelingen aan te

²³⁷ *Kamerstukken II* 2008/09, 31 810, nr. 3 (MvT), p. 1;

²³⁸ *Kamerstukken II* 2008/09, 31 810, nr. 3 (MvT), p. 2.

²³⁹ *Kamerstukken II* 2022/23, 36222, nr. 3 (MvT), p. 32.

²⁴⁰ Lievens & Chatzinikolaou 2020, p. 122

²⁴¹ Artikel 20 lid 2 Verdrag van Lanzarote

²⁴² Crofts & Lievens 2018, p.

²⁴³ Lievens & Chatzinikolaou 2020, p. 123

²⁴⁴ Crofts & Lievens 2018, p. 9.

²⁴⁵ Artikel 20 lid 3 Verdrag van Lanzarote

²⁴⁶ Aksay & Kouwenberg 2021, p. 300.

²⁴⁷ Explanatory Report to the Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse, Council of Europe Treaty Series - No. 201, par. 144.

gaan.²⁴⁸ De nationale wetgevers mogen dus zelf bepalen op welke leeftijd deze seksuele meerderjarigheid bereikt is. Daarnaast zijn de lidstaten niet verplicht een voorbehoud in hun nationale wetgeving op te nemen.²⁴⁹ Het staat hen vrij alle soorten gedragingen onder kinderpornografie te laten vallen. Tot op heden heeft de Nederlandse wetgever er niet voor gekozen een dergelijk voorbehoud op te nemen in de nationale wetgeving. Deze keuze werd door de wetgever, ten tijde van de implementatie, echter niet verder toegelicht.²⁵⁰

De Richtlijn 2011/93/EU geeft in overweging 20 aan dat het niet binnen de reikwijdte van het instrument ligt om het beleid van lidstaten te bepalen ten aanzien van seksuele handelingen met wederzijds goedvinden, waarbij kinderen betrokken zijn en die beschouwd kunnen worden als persoonlijke ontwikkeling en een uiting van het ontdekken van hun seksualiteit.²⁵¹ Daarnaast dient er door de lidstaten rekening gehouden te worden met nieuwe vormen van het totstandkomen en onderhouden van relaties, onder meer door middel van informatie- en communicatietechnologie.²⁵² Deze bepalingen verwijzen dus naar de erkenning van de ontwikkeling van de moderne samenleving, waarin jongeren opgroeien, maar ook naar de digitalisering van de uiting en de ontwikkeling van hun seksuele identiteit.²⁵³ Ondanks deze erkenning houdt het Verdrag van Lanzarote en de Europese richtlijn enkel rekening met het experimenteelgedrag van jongeren die de seksuele meerderjarigheidsgrens al hebben bereikt.²⁵⁴ De jongeren die deze grens nog niet hebben bereikt vallen daarmee nog steeds onder het toepassingsgebied van de nationale kinderpornografiewetgeving.²⁵⁵ Het Comité van Lanzarote geeft in zijn 5de activity report echter aan dat het verdrag niet zo geïnterpreteerd kan worden dat het vervaardigen, versturen en bezitten van foto's en beeldmateriaal voor eigen gebruik onder kinderpornografie valt.²⁵⁶ Dit zou om die reden niet strafrechtelijk moeten worden vervolgd.²⁵⁷ Dit is overeenstemming met hetgeen het Kinderrechtencomité hierover heeft geoordeeld.

²⁴⁸ Artikel 2 sub b Richtlijn 2011/93/EU

²⁴⁹ Lievens & Chatzinikolaou 2020, p. 123

²⁵⁰ Aksay & Kouwenberg 2021, p. 300.

²⁵¹ Overweging 20 Richtlijn 2011/93/EU

²⁵² Ibid.

²⁵³ Lievens & Chatzinikolaou 2020, p. 123

²⁵⁴ Lkasbi 2022, p. 79

²⁵⁵ Crofts & Lievens 2018, p. 9.

²⁵⁶ 5th activity report of the Lanzarote Committee, Council of Europe, 18 October 2019, p. 9.

²⁵⁷ Ibid.

4.8. Tussenconclusie

In dit hoofdstuk is getracht antwoord te geven op de vraag in hoeverre kinderen aan het kinderrechtenverdrag rechten kunnen ontleen om zichzelf seksueel te ontwikkelen en hoever de bescherming tegen de schending van de seksuele integriteit moet reiken. Daarnaast is bekeken hoe het Nederlandse beleid ten aanzien van sexting vormgegeven zou moeten worden op basis van het Verdrag van Lanzarote en de EU-richtlijn 2011/93/EU. Uit het bovenstaande kan de conclusie worden getrokken dat kinderen, ten aanzien van sexting, aan de ene kant participatierechten (*participation*) hebben en aan de andere kant beschermingsrechten (*protection*). Tussen beiden dient een balans te worden gevonden.

Artikel 6 IVRK erkent het recht op leven en ontwikkeling. Onderdeel van deze ontwikkeling is de seksuele ontwikkeling. Waarbij het onderling versturen van seksueel getinte berichten, inclusief het delen van foto's en video's, onderdeel uitmaakt van het normaal experimenteergedrag. Hierdoor vormen zij hun eigen (seksuele) identiteit en gaan ze intieme relaties aan. Artikel 6 IVRK hangt nauw samen met de artikelen 13 en 16 IVRK. Het maken van foto's en video's, die seksueel van aard zijn, kunnen op grond van artikel 13 IVRK worden beschouwd als onderdeel van de vrijheid van meningsuiting van kinderen. Hoewel het artikel niet expliciet ingaat op dit fenomeen hebben de kinderen recht op het verkennen van hun seksuele identiteit en hebben zij het recht zichzelf seksueel tot uitdrukking te brengen. Hierbij speelt social media een grote rol. Het maakt de drempel om te experimenteren lager. Ook artikel 16 IVRK is hierbij van belang. Dit artikel erkent het recht op privacy van minderjarigen. Het ontdekken en tot uiting brengen van iemands seksuele identiteit valt binnen de privésfeer. Bovendien heeft het kind het recht zijn correspondentie, waaronder seksueel getinte berichten, privé te houden. Ouders en de overheid mogen dit niet onrechtmatig of onwillekeurig inzien. Wat tot gevolg heeft dat kinderen de mogelijkheid hebben om op seksuele ontdekking te gaan en zonder inmenging van anderen relaties te kunnen onderhouden. Voor het recht op privacy is het van essentieel belang dat er in de nationale wetgeving een juridisch kader wordt opgenomen dat het ontdekken van de seksuele identiteit mogelijk maakt. Op basis van de hierboven genoemde participatierechten kan de conclusie worden getrokken dat minderjarigen een zelfbeschikkingsrecht hebben ten aanzien van hun seksuele ontwikkeling.

In sommige situaties is het echter aan de overheid om de minderjarigen te beschermen. Artikel 19 IVRK biedt bescherming tegen alle vormen van geweld, waaronder seksueel misbruik en

seksuele exploitatie. Artikel 34 IVRK is een nadere uitwerking van de twee laatstgenoemde vormen van geweld. Seksueel misbruik komt in veel verschillende vormen voor en ziet op de betrokkenheid van een kind bij een seksuele activiteit die hij niet begrijpt, waar hij geen toestemming voor heeft gegeven of waarvoor het kind nog onvoldoende ontwikkeld is. Het doet zich tegenwoordig ook regelmatig voor op het internet. Voor seksueel misbruik is het namelijk niet vereist dat er lichamelijk geweld op treedt, psychisch geweld is voldoende. Sexting kan om die reden ook onder seksueel misbruik worden geschaard. Dit is onder meer het geval als de minderjarige geen toestemming geeft voor het maken van bepaalde seksuele beelden of indien er gedreigd wordt met verspreiding. Als een dergelijke situatie zich voordoet kan dit schadelijk zijn en een negatieve impact hebben op de algehele ontwikkeling van het kind. Niet alle vormen van sexting behoeven bescherming op grond van de artikelen 19 en 34 IVRK. Zo zijn gedragingen tussen kinderen onderling geen seksueel misbruik als de kinderen ouder zijn dan de vastgestelde seksuele meerderjarigheidsgrens en de seksuele gedragingen met instemming hebben plaatsgevonden. Seksuele grensoverschrijdende gedragingen van kinderen jonger dan de meerderjarigheidsgrens vallen dus wel onder de werking van artikel 19 en 34 IVRK. Het Comité brengt hier een kleine nuancering op aan door te stellen dat materiaal dat door kinderen voor eigen gebruik wordt vervaardigd niet als kinderpornografie aangemerkt kan worden en zij hiervoor dus ook niet strafrechtelijk vervolgd zouden moeten worden. Artikel 40 IVRK sluit op deze mening naadloos aan, doordat het artikel minderjarigen zo veel mogelijk buiten het strafrecht probeert te houden. Zo zou het strafrechtssysteem kinderen schaden en hun ontwikkeling verstoren. De overheid moet daarom meer inzetten op buitengerechtelijke afdoeningen en preventie.

Aan al het bovenstaande liggen de artikelen 3 en 5 IVRK ten grondslag. Artikel 5 IVRK is van groot belang bij het onderlinge spanningsveld tussen de participatie- en beschermingsrechten. Het artikel geeft aan dat naarmate het kind ouder wordt het kind meer ruimte moet krijgen om eigen keuzes te maken. Daar horen ook beslissingen op seksueel vlak bij. Kinderen worden dus steeds autonomer en hebben meer eigen verantwoordelijkheden. Artikel 3 IVRK speelt hierbij ook een grote rol. Er dient namelijk te allen tijde een afweging gemaakt te worden hoe de belangen van het kind het best gediend zijn. Dit kan aan de ene kant zijn bij de bescherming tegen schending van de seksuele integriteit en aan de andere kant bij het bevorderen van de seksuele autonomie. Bij het ontbreken van schade is het niet proportioneel om vergaand in te grijpen.

Voor de bescherming van seksueel misbruik en seksuele exploitatie is er in Nederland naast het IVRK ook het Verdrag van Lanzarote en de Richtlijn 2011/93/EU van belang. Deze instrumenten verplichten de lidstaten kinderpornografie strafbaar te stellen, maar laten de Staten ook vrij om onder bepaalde voorwaarden uitzonderingen in de strafwet op te nemen. Dit voorbehoud mag alleen betrekking hebben op de vervaardiging en het bezit van materiaal dat bedoeld is voor eigen gebruik en op minderjarigen die de meerderjarigheidsgrens hebben bereikt. Nederland heeft er tot op heden niet voor gekozen een dergelijk voorbehoud op te nemen. Daarnaast merkt het Comité van Lanzarote op dat kinderen, ook indien zij de meerderjarigheidsgrens nog niet hebben bereikt, nooit strafrechtelijk vervolgd zouden moeten worden voor materiaal dat bestemd is voor eigen gebruik. Zij laten hier het vereiste van de meerderjarigheidsgrens dus los.

Hoofdstuk 5 | Analyse

5.1. Inleiding

In dit hoofdstuk wordt getracht duidelijkheid te scheppen over de vraag naar welke kant het dubbeltje op moet vallen. Moeten minderjarigen in het kader van sexting beschermd worden of moet de overheid hen dit juist laten ontdekken? Daarnaast wordt de vraag beantwoord of het huidige wettelijk kader met het antwoord op de vorige vraag in overeenstemming is of dat het juist een gemiste kans is dat de strafuitsluitingsgrond door de minister uit het wetsvoorstel is gehaald. Bij de beantwoording van deze vraag wordt de onderlinge verhouding van het Verdrag van Lanzarote, de Richtlijn 2011/93/EU en het IVRK in acht genomen.

5.2. Huidige nationale kader

Zoals in hoofdstuk 2 beschreven valt sexting, in de zin van het versturen van foto's en video's, onder artikel 240b Sr en kan derhalve gekwalificeerd worden als kinderpornografie. Hiermee wordt de nadruk in de Nederlandse wet gelegd op het beschermen van kinderen tegen seksueel misbruik en seksuele exploitatie.²⁵⁸ Het overheidsbeleid met betrekking tot online risicogedrag van jongeren overhelt, in termen van het evenwicht tussen vrijheid en controle, meer naar controle.²⁵⁹ Het juiste evenwicht vinden tussen respect voor de autonomie van jongeren en een adequaat beschermingsniveau is een grote uitdaging, met het risico dat jongeren overbeschermd raken.²⁶⁰

Het verstoorde evenwicht tussen vrijheid en controle wordt niet gerechtvaardigd door de technologische en maatschappelijke ontwikkelingen, en wel om drie redenen. Ten eerste is er in het huidige beleid weinig aandacht voor de keerzijde van de medaille: het bevorderen van de autonomie van jongeren door hen in staat te stellen te experimenteren en hun leven naar eigen inzicht vorm te geven naarmate zij ouder worden.²⁶¹ Artikel 5 IVRK erkent dat kinderen naarmate zij opgroeien meer rechten en meer verantwoordelijkheden moeten krijgen.²⁶² Daarnaast kan consensuele sexting gezien worden als positief seksueel gedrag dat hoort bij de seksuele ontwikkeling.²⁶³ Derhalve dient vermeden te worden dat de overheid te ver doorslaat in het beschermen en controleren van het dagelijks leven van kinderen, maar daar waar kinderen

²⁵⁸ Van Angeren 2019, p. 348.

²⁵⁹ Van der Hof & Koops 2011, p. 18.

²⁶⁰ Bruning 2016, p. 177.

²⁶¹ Van der Hof & Koops 2011, p. 19.

²⁶² Varadan 2022, p. 74.

²⁶³ Strassberg e.a. 2013, p. 6; van Ouytsel e.a. 2020, p. 92.

dreigen te worden beschadigd moet actie worden ondernomen.²⁶⁴ Dit is alleen in de extreme gevallen, wanneer adolescenten grote risico's voor zichzelf nemen of wanneer zij anderen aanzienlijke schade toebrengen, bijvoorbeeld wanneer sexting deel uitmaakt van een opzettelijk pesten van een bepaalde persoon.²⁶⁵ Bovendien is het zelfs in de extreme gevallen niet vanzelfsprekend dat controle de vorm aanneemt van strafrechtelijk ingrijpen.²⁶⁶ Een tweede reden waarom de overhelling naar controle teleurstellend is, is dat sterkere controles waarschijnlijk niet effectief zullen zijn. Een strafrechtelijke aanpak en steeds meer toezicht op gedrag helpt jongeren niet om gezond te rijpen en voorkomt evenmin dat er incidenten plaatsvinden.²⁶⁷ Criminalisering zal hen waarschijnlijk niet weerhouden om te blijven 'sexten' en heeft enkel tot gevolg dat kinderen gestigmatiseerd worden.²⁶⁸ De derde reden waarom de verschuiving naar meer controle het evenwicht te veel verstoort, is dat er veelbelovender alternatieven zijn dan het huidige beleid lijkt te bevorderen.²⁶⁹ Zoals uit artikel 40 IVRK volgt dient het beleid niet gericht te zijn op een strafrechtelijke reactie, maar moet er ingezet worden op preventie of buitengerechtelijke afdoeningen.²⁷⁰ Een succesvollere aanpak is om kinderen en jongeren weerbaarder te maken in het omgaan met onlinerisico's, in plaats van alomvattende beveiligings- en controlemaatregelen te treffen.²⁷¹ Om de autonomie van het kind te bevorderen moet het kind niet te snel in de slachtofferrol worden geplaatst.²⁷² Naast dat dit stigmatiserend kan werken, werkt het ook averechts bij het omgaan met nare gebeurtenissen.²⁷³

Met de uitspraak van de Hoge Raad en het vervolgingsbeleid van het OM is gepoogd tegemoet te komen aan het recht op seksuele ontwikkeling en zelfbeschikking door te bepalen dat kinderen voor consensuele sexting moeten worden ontslagen van alle rechtsvervolging of helemaal niet moeten worden vervolgd.²⁷⁴ De criteria uit de kwalificatie-uitsluitingsgrond, de Aanwijzing kinderpornografie en de beleidsnota 'Pubers in beeld' zijn onduidelijk geformuleerd. Zij komen niet goed overeen met elkaar, noch met de wetsgeschiedenis, het Verdrag van Lanzarote en de Richtlijn 2011/93/EU.²⁷⁵ Bovendien is de exceptie onvoldoende

²⁶⁴ Van der Hof 2013, p. 11.

²⁶⁵ Van der Hof & Koops 2011, p. 19.

²⁶⁶ Ibid.

²⁶⁷ Ibid.

²⁶⁸ Ibid; General Comment no. 24 (2019), par. 2.

²⁶⁹ Van der Hof & Koops 2011, p. 20.

²⁷⁰ General Comment no. 24 (2019), par. 15.

²⁷¹ Van der Hof & Koops 2011, p. 20.

²⁷² Van der Hof 2013, p. 11-12

²⁷³ Ibid.

²⁷⁴ Van Angeren 2020, p. 343, 347.

²⁷⁵ Van Angeren 2020, p. 347.

doordrongen in de jurisprudentie en wordt het onvoldoende erkend door rechters. Dit komt doordat rechters onvoldoende bewust zijn van de kwalificatie-uitsluitingsgrond.²⁷⁶ Tegen deze achtergrond bestaat het risico dat kinderen die zich bezighouden met consensuele sexting, worden vervolgd en onterecht niet van alle rechtsvervolging worden ontslagen. Hierdoor wordt het recht op seksuele ontwikkeling en zelfontplooiing onvoldoende gewaarborgd.²⁷⁷ Het wordt om die reden wenselijk geacht een strafuitsluitingsgrond op te nemen in het huidige artikel voor kinderpornografie.²⁷⁸

5.3. Strafuitsluitingsgrond voor consensuele sexting

Al geruime tijd bestaat er veel discussie over de vraag of sexting wel gekwalificeerd zou moeten worden als ‘kinderpornografie’. Ook tijdens het moderniseringsproces van de zedentitel kwam deze discussie op. Zoals uit hoofdstuk 3 blijkt werd er in eerste instantie voorgesteld een strafuitsluitingsgrond voor consensuele sexting op te nemen in de strafwet. In een later stadium werd de exceptie weer geschrapt.

De voorgestelde strafuitsluitingsgrond kon, in het kader van het IVRK, als positief worden beoordeeld. Zo sloot de exceptie goed aan op de rechtvaardiging van het strafbaar stellen van kinderpornografie. De ratio’s hierachter zijn immers de bestrijding van seksueel misbruik, de bescherming van minderjarigen tegen geestelijke en lichamelijke gezondheidsschade en het opkomen tegen de subcultuur die kindermisbruik aanmoedigt.²⁷⁹ Deze belangen staan niet op het spel bij consensuele sexting tussen jongeren onderling. Onderzoekers vergeleken verschillende internationale onderzoeken en kwamen tot de conclusie dat sexting ook regelmatig als positief werd bevonden en niet per definitie negatieve gevolgen heeft.²⁸⁰ Volgens het onderzoek van Naezer en Oosterhout zijn er tal van positieve redenen om aan sexting te doen, zoals om te flirten, om seksueel contact te initiëren, om aandacht van iemand te krijgen en om intieme relaties te onderhouden. Daarnaast wordt het gebruikt als een vorm van zelfexpressie, zelfrepresentatie en om te experimenteren met de seksualiteit.²⁸¹ Hoewel sexting geassocieerd wordt met een grotere kans op seksueel riskant gedrag, zoals onbeschermd seks, bestaat er geen causaal verband hiertussen.²⁸² Naast dat de exceptie goed aansloot op de ratio’s

²⁷⁶ Van Angeren 2020, p. 347.

²⁷⁷ Ibid.

²⁷⁸ Van Angeren 2020, p. 348.

²⁷⁹ Aksay & Kouwenberg, p. 310

²⁸⁰ Klettke, Hallford & Mellor 2014, p. 52.

²⁸¹ Naezer & van Oosterhout 2019, p. 16.

²⁸² Cleiren e.a. 2019, p. 73.

achter kinderpornografie, hield het ook rekening met de autonomie van jongeren en erkent het dat jongeren over een zelfbeschikkingsrecht ten aanzien van hun seksuele ontwikkeling beschikken. Dit is in het kader van het IVRK een belangrijke ontwikkeling. Criminalisering van consensuele sexting heeft een negatieve invloed op de seksuele ontwikkeling en autonomie van jongeren, omdat het de seksuele ontplooiing en het seksueel burgerschap in de weg staat.²⁸³ Bij de strafbaarstelling van sexting dient een onderscheid gemaakt te worden tussen consensuele en niet-consensuele sexting. Consensuele sexting verwijst naar een situatie waarin een persoon foto's of video's van zichzelf maakt en deze foto's vrijwillig deelt met iemand, vaak in een huidige of potentiële relatie. Sexting gebeurt echter ook zonder toestemming. Dit wordt niet-consensuele sexting genoemd en gaat over de gevallen waarin foto's of video's verspreid worden door de ontvanger of de foto's geproduceerd zijn als gevolg van dwang, chantage of andere vormen van onredelijke druk.²⁸⁴ De verspreiding van dergelijke beelden heeft ernstige gevolgen voor het psychisch welzijn van een kind, kan de reputatie van de maker beschadigen en pesterijen tot gevolg hebben.²⁸⁵ Aangezien consensuele sexting slachtoffers schade berokkend, dienen zij beschermd te worden op grond van artikel 19 en 34 IVRK.

Het Comité van Lanzarote heeft ook een advies gegeven over de strafbaarstelling van sexting door minderjarigen. Zoals al kort benoemd is in paragraaf 4.7 is het Comité met name van mening dat deze praktijk niet neerkomt op gedrag dat verband houdt met kinderpornografie, wanneer het uitsluitend bestemd is voor het eigen privégebruik van kinderen. Kinderen die tot dergelijk gedrag worden gedwongen, moeten in aanmerking komen voor slachtofferhulp en niet strafrechtelijk worden vervolgd.²⁸⁶ In het besef dat kinderen steeds meer gebruik maken van informatie- en communicatietechnologieën om hun seksualiteit te verkennen en te uiten, met name via sexting, tracht de Commissie van Lanzarote ervoor te zorgen dat het belang van het kind altijd voorop staat.²⁸⁷ Hoewel het Comité van Lanzarote in zijn advies geen leeftijd benoemd, gaan de artikelen in het verdrag en de EU-richtlijn wel uit van een vastgestelde seksuele meerderjarigheidsgrens. De Raad van State benoemt dat de grens voor seksuele meerderjarigheid in Nederland op zestien jaar blijft. Dit zou betekenen dat de voorgestelde strafuitsluitingsgrond niet in overeenstemming zou zijn met het Verdrag van Lanzarote en de

²⁸³ Lkasbi 2022, p. 77.

²⁸⁴ Lievens & Chatzinikolaou 2020, p. 120; Guidelines regarding the implementation of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and childpornography, CRC/C/156, 10 september 2019, par. 67.

²⁸⁵ Bilic 2013, p. 88; Walrave & van Ouytsel 2014, p. 25.

²⁸⁶ 5th activity report of the Lanzarote Committee, Council of Europe, 18 October 2019, p. 9.

²⁸⁷ Ibid.

EU-richtlijn 2011/93/EU, omdat in de voorgestelde strafuitsluitingsgrond wordt uitgegaan van de leeftijd van twaalf jaar als ondergrens. Echter, in het wetsvoorstel wordt voorgesteld seksuele handelingen door twaalf tot en met zestienjarige niet te bestraffen wanneer zij worden verricht met een leeftijdsgenoot en er sprake is van een gelijkwaardige situatie tussen de minderjarigen.²⁸⁸ Kennelijk heeft de wetgever de seksuele meerderjarigheidsgrens afhankelijk willen maken van de persoon met wie de seksuele handelingen verricht worden.²⁸⁹ In dat geval zou de leeftijdsgrens voor seksueel (experimenteel) gedrag tussen leeftijdsgenoten, zoals sexting, twaalf jaar zijn. Wat de leeftijdsondergrens genoemd in de voorgestelde exceptie zou kunnen verklaren.²⁹⁰ Mocht er toch tot de conclusie gekomen worden dat de seksuele meerderjarigheidsgrens op zestien jaar blijft, is het opmerkelijk dat er niet is gekozen voor het opnemen van een strafuitsluitingsgrond voor de zestien tot achttienjarige. Zoals in paragraaf 4.5 is toegelicht vallen zij niet onder de werking van artikel 19 en 34 IVRK en laat het Verdrag van Lanzarote en de EU-richtlijn het toe gedragingen van minderjarigen van deze leeftijd op te nemen in een voorbehoud.

Naast dat de wetgever geen gebruik maakt van de in het Verdrag van Lanzarote en de EU-richtlijn gestelde mogelijkheid een voorbehoud op te nemen voor consensuele sexting, wordt er in de nieuwste versie van het wetsvoorstel ook totaal geen rekening gehouden met het IVRK. Zo wordt het IVRK in de gehele Memorie van Toelichting en het nadere rapport maar één keer genoemd.²⁹¹ Door het schrappen van de uitsluitingsgrond wordt de nadruk enkel gelegd op bescherming van de minderjarigen, terwijl de kans op schade, in het geval van consensuele schade, nihil is.²⁹² Hoe hoger de seksuele meerderjarigheidsgrens in de wet is, hoe groter de kloof tussen het wettelijk kader en de dagelijkse realiteit en praktijk van sexting zal zijn.²⁹³ Niet alleen de zestien tot achttienjarige sturen seksueel getinte berichtjes. Uit onderzoek weten we dat ook minderjarigen die jonger zijn dan deze leeftijd aan consensuele sexting doen.²⁹⁴ Het gedrag van deze leeftijdsgroep kan beschouwd worden als een normale verkenning van de seksualiteit binnen de seksuele ontwikkeling.²⁹⁵ Het ligt om die reden niet voor de hand dit gedrag strafbaar te stellen.

²⁸⁸ Artikel 251 (nieuw) Sr

²⁸⁹ Aksay & Kouwenberg, p. 302-303

²⁹⁰ Ibid.

²⁹¹ *Kamerstukken II 2022/23*, 36222, nr. 3 (MvT), p. 32.

²⁹² Aksay & Kouwenberg, p. 301.

²⁹³ Lievens & Chatzinikolaou 2020, p. 127

²⁹⁴ Ibid.

²⁹⁵ Strassberg e.a. 2013, p. 6.

Hoofdstuk 6 | Conclusie

6.1. Conclusie

In de huidige digitale wereld is sexting een wijdverbreid fenomeen. Kinderen gebruiken het onder meer om relaties te onderhouden en te experimenteren op seksueel gebied. Op dit moment is dit gedrag strafbaar gesteld in de strafwet. Gepoogd werd om hier verandering in te brengen door in het voormalige wetsvoorstel een strafuitsluitingsgrond op te nemen. Aangezien de Raad van State oordeelde dat twee Europese documenten, het Verdrag van Lanzarote en de EU-richtlijn, onvoldoende ruimte laten voor de exceptie is deze weer geschrapt. Slaat de minister hier de plank mis? In deze scriptie stond het moderniseringsproces van het Wetboek van Strafrecht centraal en is getracht antwoord te geven op de vraag: *‘Hoe verhoudt het huidig strafrechtelijk kader ten aanzien van sexting zich tot het kinderrechtenkader en is het schrappen van de uitsluitingsgrond uit het Wetsvoorstel seksuele misdrijven hiermee te rechtvaardigen?’*

Op basis van het kinderrechtenverdrag hebben kinderen aan de ene kant participatierechten en aan de andere kant beschermingsrechten. Aan deze rechten kan het kind in het kader van sexting het recht op seksuele vrijheid ontleen. Zo heeft het kind het recht zichzelf seksueel te ontwikkelen, waarbij sexting een normale vorm is van experimenteergedrag. Daarnaast hebben kinderen recht op vrijheid van meningsuiting en het recht op privacy. Sexting kan deel uitmaken van de legitieme seksuele verkenning en is een manier om zichzelf en hun seksuele individualiteit tot uiting te brengen. De seksuele identiteit van het kind maakt deel uit van zijn privésfeer. Bovendien bezitten kinderen het recht om de seksueel getinte berichten te beschermen tegen controle, omdat dit cruciaal is voor hun zelfontwikkeling en beschikking. De voorgaande participatierechten kunnen echter worden gelimiteerd, indien het kind schade oploopt. Dit kan het geval zijn als het seksueel getinte beeldmateriaal doorgestuurd wordt naar klasgenootjes of het kind onder dwang het materiaal produceert.

Het huidig nationaalrechtelijk kader ziet enkel op de beschermingsgedachte van de minderjarige en is hierdoor niet volledig in lijn met het IVRK. De huidige wet biedt de kinderen ten aanzien van sexting geen mogelijkheden te experimenteren en eigen keuzes en verantwoordelijkheden te nemen. Vandaag de dag kan consensuele sexting gezien worden als normaal seksueel gedrag. De overheid behoort bij een bepaalde rijpheid van het kind niet in te grijpen en dient de kinderen vrij te laten. Met het vervolgingsbeleid van het OM is er gestreefd meer aan de autonomiegedachte tegemoet te komen, maar dit heeft onvoldoende resultaat

gehad. Door vage bewoordingen en rechters die niet op de hoogte zijn van het beleid en de jurisprudentie bestaat er een groot risico dat het recht op seksuele ontwikkeling en zelfontplooiing onvoldoende gewaarborgd wordt.

Het argument van de minister dat de strafuitsluitingsgrond geschrapt moet worden, omdat deze niet in lijn is met het Verdrag van Lanzarote en de EU-richtlijn, houdt geen stand. Gesteld zou kunnen worden dat de wetgever de meerderjarigheidsgrens in de nieuwe strafwet op twaalf jaar heeft willen stellen voor de gevallen dat er sprake is van seksueel experimenteergedrag tussen minderjarigen die zich in een gelijkwaardige situatie bevinden (zie bijvoorbeeld het voorgestelde artikel 251 lid 2 Sr). In dat geval zou de voorgestelde exceptie, waarbij een ondergrens van twaalf jaar is voorgesteld, niet strijdig zijn met de twee internationale documenten. Er mag immers volgens het Verdrag van Lanzarote en de EU-richtlijn enkel een voorbehoud worden opgenomen voor minderjarigen die boven de meerderjarigheidsgrens uitkomen en deze is zoals hierboven gesteld vastgezet op twaalf jaar. Mocht de seksuele meerderjarigheidsgrens toch op zestien jaar blijven, heeft de wetgever de plank alsnog misgeslagen door geen strafuitsluitingsgrond op te nemen voor de gevallen van zestien tot achttien jaar.

Gebleken is dat het huidige strafrechtelijke kader niet in lijn is met het IVRK. Dit is nog een reden waarom het schrappen van de strafuitsluitingsgrond niet gerechtvaardigd kan worden. De voorgestelde strafuitsluitingsgrond hield rekening met enerzijds de participatierechten en anderzijds de beschermingsrechten en bood een codificatie van het zelfbeschikkingsrecht in het kader van sexting. Het laat ruimte aan de lidstaten om zelf tot een beoordeling te komen of er sprake is van schadelijk gedrag. Bovendien doet het recht aan het idee dat consensuele sexting onderdeel uitmaakt van een normale seksuele ontwikkeling en dergelijk gedrag niet strafbaar gesteld zou moeten worden. Dit is op basis van het IVRK als zeer positief te beoordelen. Hoewel er met de uitspraak van de Hoge Raad en het vervolgingsbeleid van het OM getracht is tegemoet te komen aan het spanningsveld tussen de autonomie en bescherming van kinderen heeft dit onvoldoende effect gehad en komt het beleid niet volledig overeen met het bepaalde in het Verdrag van Lanzarote en de EU-richtlijn. Het scheidt geen duidelijk kader en wordt onvoldoende erkend in juridische praktijk.

6.2. Aanbevelingen

Ik zal dit onderzoek afsluiten met een aantal aanbevelingen, waarbij ik mij richt tot de huidige minister van Veiligheid en Justitie en het Openbaar Ministerie. Zoals uit het bovenstaande blijkt blijft het moeilijk een goede balans te vinden tussen de beschermingsrechten en de participatierechten van minderjarigen. Naar mijn mening is het van belang om duidelijke grenzen te trekken. Ik adviseer de minister om die reden daadwerkelijk een strafuitsluitingsgrond op te nemen. In de ideale situatie is deze strafuitsluitingsgrond gericht op minderjarigen vanaf twaalf jaar. Niet alleen kinderen vanaf zestien jaar hebben het recht zichzelf seksueel te ontwikkelen, maar ook kinderen vanaf twaalf jaar hebben hier behoefte aan. Daar komt bovenop dat de kans op schade bij consensuele sexting nihil is. Tot slot wordt door het opnemen van een strafuitsluitingsgrond de onzekerheid weggehaald om onterecht vervolgd te worden en worden alle partijen zich meer bewust van de mogelijkheid kinderen buiten het strafstelsel te houden voor consensuele sexting. Indien het opnemen van een strafuitsluitingsgrond niet tot de mogelijkheden behoort adviseer ik het Openbaar Ministerie het huidige vervolgingsbeleid te verduidelijken. Dit kunnen zij in ieder geval doen door de delictshandelingen op te nemen die onder omstandigheden niet strafbaar zijn, een leeftijdsgrens vast te stellen en duidelijk te maken wanneer een minderjarige toestemming verleend. Door het vervolgingsbeleid te verduidelijken is de kans op onterechte vervolging een stuk kleiner. Wat een belangrijke stap in de goede richting zou zijn.

Hoofdstuk 7 | Literatuurlijst

7.1. Literatuur

A. Machielse, in: *Noyon/Langemeijer/Rommelink Strafrecht*, art. 240b Sr

A.J. Machielse, 'Commentaar op art. 240b Sr', in: T.J. Noyon/G.E. Langemeijer & J. Rommelink (voortgezet door J.W. Fokkens, E.J. Hofstee & A.J. Machielse), *Wetboek van Strafrecht*, Deventer: Wolters Kluwer (online in Kluwer Navigator).

Aksay & Kouwenberg 2021

R. Aksay en M. Kouwenberg, 'Consensuele sexting tussen minderjarigen: een bespreking van de exceptie', *NTS* 2021/77, 5, p. 297-310.

Bilic 2013

V. Bilic, 'Violence among peers in the real and virtual world', *Paeditrics Today*, 9(1), 2014, p. 78-99

Blaak e.a. 2012

M. Blaak e.a., 'Handboek Internationaal Jeugdrecht: een toelichting voor rechtspraak en jeugdbeleid op het Internationaal Verdrag inzake de rechten van het Kind en andere internationale regelgeving over de rechtspositie van minderjarigen.', *Stichting Defence For Children International*, 2012.

Bruning 2016

M.R. Bruning, 'Adolescenten en kinderporno', *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht* 2016/42, p. 177.

Christiaens e.a. 2009

J. Christiaens e.a., 'Eindrapport voor het eerst geplaatste delinquente minderjarigen en recidive', *Vrije Universiteit Brussel*, 2009.

Chatzinikolaou & Lievens 2019

A. Chatzinikolaou & E. Lievens, 'Submission to the Committee on the Rights of the Child in view of the intention to draft a General Comment on children's rights in relation to the digital environment.', *Ghent University Faculty of Law and Criminology*.

Chatzinikolaou & Lievens 2020

A. Chatzinikolaou & E. Lievens, 'A legal perspective on trust, control and privacy in the context of sexting among children in Europe', *Journal of Children and Media*.

Cleiren e.a. 2019

C.P.M. Cleiren, J.M. Ten Voorde, W. van Waas, 'Strafbaarstelling van sexchatting en sextortion onder de loep. De meerwaarde van een empirisch perspectief. Strafblad, 17(2), 69-76.

Crofts & Lievens 2018

T. Crofts & E. Lievens, 'Sexting and the Law' in: M. Walgrave e.a., *Sexting: Motives and risk in online sexual self-presentation, Palgrave Studies in Cyberpsychology* 2018.

Crofts & Lee 2013

T. Crofts & M. Lee, 'Sexting', children and child pornography', *Sydney Law Review*, 35(1), 2013.

Daly 2020

A. Daly, 'Assessing Children's Capacity: Reconceptualising our Understanding through the UN Convention on the Rights of the Child.', *International Journal of Children's Rights* 28 (2020), 471-499.

De Graaf e.a. 2009

H. de Graaf, I. Vanwesenbeeck, L. Woertman & W. Meeus, 'Opvoeding en seksuele ontwikkeling van adolescenten: een literatuurstudie', *Pedagogiek* 29-1, 2009.

Detrick 1992

S. Detrick, 'The United Nations Convention on the Rights of the Child: A Guide to the "Travaux Préparatoires"', *Martinus Nijhoff Publishers*, 1992.

Detrick, in *T&C Personen- en Familierecht*, commentaar op artikel 19 en 34 IVRK, aant 1.

S.L. Detrick, 'Commentaar op artikel 19 en 34 IVRK', in: M.J.C. Koens & A.P.M.J. Vonken (red.), *Tekst en Commentaar Personen- en Familierecht*, Deventer: Wolters Kluwer (online in Kluwer Navigator)

Flynn, Henry & Powell 2016

A. Flynn, N. Henry & A. Powell, 'More than revenge: Addressing the Harms of Revenge Pornography', *Melbourne: Monash University* 2016.

Frans & Franck 2010

E. Frans & T. Franck, 'Vlaggensysteem: Praten met kinderen en jongeren over seks en seksueel grensoverschrijdend gedrag.', *Garant* 2010.

Gillespie 2013

A. Gillespie, 'Adolescents, sexting and human rights.' *Human Rights Law Review* 2013, 13(4), 623-643

Gooren 2016

J. Gooren, 'Een overheid op drift: de strafrechtelijke beheersing van seks en jongeren.' PhD thesis 2016, Leiden Universiteit.

Gritter, *Modern Strafrecht* 2019/1.1

E. Gritter (red.), *Modern Strafrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2019.

Janssen 2022

L. Janssen, 'Jeugdrecht begrepen', *Boom Juridisch*, 2022.

Hammarberg 1990

T. Hammarberg, 'the UN Convention on the Rights of the Child – and How to Make it Work', *Human Rights Quarterly*, 1990.

Hodgkin & Newell 2007

R. Hodgkin & P. Newell, 'Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child.' *UNICEF*, 2007, 1-787.

Kuijer 2022

A. Kuijer, 'Art. 240b Sr. Juridische en digitaal-technische aspecten van strafvervolgning wegens gedragingen met digitaal kinderpornografisch materiaal', *Kenniscentrum Cybercrime voor de Rechtspraak*, Den Haag 2022.

Klettke, Hallford & Mellor 2014

B. Klettke, D. J. Hallford, D. J. Mellor, 'Sexting prevalence and correlates: a systematic literature review', *Clinical Psychology Review* 34, 2014.

Kool & Lestrade, in: T&C Strafrecht, art. 240b Sr

R.S.B. Kool & S.M.A. Lestrade, 'Commentaar op art. 240b Sr, in: C.P.M. Cleiren, J.H. Crijns, M.J. Dubelaar & M.J.M. Verpalen (red.), *Tekst & Commentaar Strafrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2022 (online in Kluwer Navigator).

Lansdown 2005

G. Lansdown, 'The evolving capacities of the child.', *UNICEF* 2005.

Lievens 2014

E. Lievens, 'Bullying and sexting in social networks: Protecting minors from criminal acts or empowering minors to cope with risky behaviour?', *International journal of law, crime and justice* 2014, 42, 251-270.

Lievens & Chatzinikolaou 2020

E. Lievens & A. Chatzinikolaou. 'Sexting tussen minderjarigen: strafbaar of niet?', *Cahier politiestudies* 3.56 (2020), 119-130.

Livingstone, Lansdown & Third 2017

S. Livingstone, G. Lansdown & A. Third. 'The Case for a UNCRC General Comment on Children's Rights and Digital Media.', *LSE Consulting*, 2017.

Lindenberg & van Dijk 2015

K. Lindenberg & A. van Dijk, 'Herziening van de zedendelicten?', *WODC* 2015, 1-730.

Lindenberg 2016

K. Lindenberg, 'De strafbaarheid van seksueel getint communiceren met minderjarigen in woord of geschrift: Over sexting, poging tot grooming en andere toenaderingen.' *Delikt en Delinkwent*, 2016, 1, 37-64.

Lkasbi 2022

Z. Lkasbi, 'Jongeren en online seksueel grensoverschrijdend gedrag: wegwijs in het digitale tijdperk.', *Garant Uitgevers Antwerpen-Apeldoorn*, 2022.

Maris e.a. 2020

S. Maris, R. Vink, J. Deurloo, B. Oud, G.D Lijster-van Kampen & A. Kuyper, 'Richtlijn Seksuele ontwikkeling.', 2020.

Muntarbhorn 2007

V. Muntarbhorn, 'A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 34: Sexual Exploitation and Sexual Abuse of Children.', *Martinus Nijhoff Publishers*, 2007.

Naezer & van Oosterhout 2019

M. Naezer & L. van Oosterhout, 'Sharing is caring? Jongeren, sexting en de ongewenste verspreiding van sexy materiaal.', *Radboud Universiteit Nijmegen*, 2019.

Nederlof & Verheul, in: Sdu Commentaar Strafrecht, art. 45 Sr, aant. 2.

A.G. Nederlof & R. Verheul, 'Commentaar op art. 45 Sr, in: M.M. Boone, M.L.C.C. de Bruijn-Lückers, W. Ferdinandusse (red.), *Sdu Commentaar Strafrecht*, Den Haag, Sdu 2019.

NJB 2022/2306

'Strafbaarstelling seksueel grensoverschrijdend gedrag', *NJB 2022/2306*

Pulles 2014

G.J. Pulles, 'Vijfentwintig jaar IVRK en de Nederlandse Rechter', *WLP 2014*.

Samardžić-Marković & O’Flaherty 2022

S. Samardžić-Marković & M. O’Flaherty, ‘Handbook on European law relating to the rights of the child’, *Publications Office of the European Union*, 2022.

Strassberg e.a. 2013

D. S. Strassberg e.a. ‘Sexting by high school students: An exploratory and descriptive study’, *Archives of sexual behavior*, 2013, 42.1.

Ten Voorde 2016

J.M. ten Voorde, ‘Strafbaarstelling van nieuwe vormen van ongewenste seksuele gedragingen in Nederlandse zedenwetgeving’, *Preadviezen Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht* 2016, 1, p.191-256.

Ten Voorde 2017

J.M. ten Voorde, ‘Schade in de virtuele wereld: de casus virtuele grooming’, *Netherlands Journal of Legal Philosophy* 2017/3, p. 177-195.

Ten Voorde 2017

J.M. ten Voorde, ‘Digitale seksuele delicten in het straf-en strafprocesrecht’, *Proces* 2017, p. 407-421.

Ten Voorde 2020

J.M. ten Voorde, ‘Commentaar op Hoge Raad 09-02-2016’, *SR-2016-0078*

Van Angeren 2019

I. van Angeren, ‘Primaire teen sexting: kinderpornografie of niet?’, *Boom juridisch* 2019, (98) 5, p. 337-348.

Van Beuningen, van Leeuwen & Schmidt 2021

A.H.W.M. van Beuningen, C.M.M. van Leeuwen & E.P. Schmidt, ‘Actualiteiten’, *FJR* 2021/26.

Van den Brink & Milani, Zedelijkheidswetgeving (PWS nr. 6) 2018/1.1.

S.E. van den Brink & S.M. Milani, *Zedelijkheidswetgeving (Praktijkwijzer Strafrecht nr. 6)*, Deventer: Wolters Kluwer 2018.

Vandenhole, Türkelli & Lembrechts 2019

W. Vandenhole, G.E. Türkelli & S. Lembrechts, 'Childrens rights: a commentary on the convention on the rights of the child and its protocols, *Edward Elgar*, 2019.

Van der Hof & Koops 2011

S. van der Hof & B. Koops, 'Adolescents and Cybercrime: Navigating between Freedom and Control', *Policy & Internet: Vol 3: Iss. 2, Article 4*, 2011.

Van der Hof 2013

S. van der Hof, 'Digitale kinderrechten: balanceren tussen autonomie en bescherming', *Oratie uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar op het gebied van Recht en Informatiemaatschappij aan de Universiteit Leiden*. Universiteit Leiden, 2013.

Van der Hof 2016

S. van der Hof, 'Wraakporno op internet. Een verkenning van de (on)mogelijkheden voor een strafrechtelijke aanpak', *Ars Aequi* 2016, 1, 54-59.

Van der Hof, Lodder & Zwenne, *Recht en computer* (R&P nr. ICT4) 2014/9.3.3.1

S. van der Hof, A.R. Lodder & G.J. Zwenne, *Recht en computer (Recht en Praktijk, nr. ICT4)*, Deventer: Kluwer 2014.

Van Ouytsel, Walrave & Ponnet 2019

J. Van Ouytsel, M. Walrave & K. Ponnet, 'An exploratory study of sexting behaviors among heterosexual and sexual minority early adolescents', *Journal of adolescent health*, 65:5(2019), p. 621-626.

Van Ouytsel e.a. 2020

J. van Ouytsel, 'Het fenomeen sexting: een grootschalige studie bij Vlaamse scholieren uit het middelbare onderwijs', *Cahier politiestudies* 3.56 (2020), 91-118.

Varadan 2019

S.R. Varadan, 'The principle of Evolving Capacities under the UN Convention on the Rights of the Child.', *International Journal of Children's Rights* 27 (2019), 306-338.

Varadan 2022

S.R. Varadan, 'Article 5 of the UN Convention on the Rights of the Child: parental guidance and the evolving capacities of the child.', *Meijers-reeks* 2022.

Vučković Šahović, Doek & Zermatten 2012

N. Vučković Šahović, J. E. Doek & J. Zermatten, 'The Rights of the Child in International Law: Rights of the Child in a Nutshell and in Context: all about Children's Rights', *Stämpfli Publishers*, 2012.

Walrave & Van Ouytsel 2014.

M. Walrave & J. Van Ouytsel, 'Mediawijs online: jongeren en social media.', *Lannoo Meulenhoff*, 2014.

Weijers 2017

I. Weijers, 'Jeugdstrafrecht: in internationaal perspectief.', *Boomcriminologie*, 2017.

7.2. Parlementaire stukken

Kamerstukken II 1979/80, 15836, nr. 3

Kamerstukken II 1979/80, 15836, nrs. 1-3

Kamerstukken II 1979/80, 15836, nr. 4.

Kamerstukken II 1994/95, 23862, nr. 5.

Kamerstukken II 2000/01, 27745, nr. 3.

Kamerstukken II 2000/01, 27745, nr. 6.

Kamerstukken II 2015/16, 29279, nr. 300.

Kamerstukken II 2015/26, 34372, nr. 3

Kamerstukken II 2022/23, 36222, nr. 2.

Kamerstukken II 2022/23, 36222, nr. 3 (MvT)

Kamerstukken II 2022/23, 36222, nr. 4

Voorontwerp Wetsvoorstel seksuele misdrijven, Memorie van Toelichting, 12 mei 2020

Consultatieversie Wetsvoorstel seksuele misdrijven, Memorie van Toelichting, 8 maart 2021

Consultatieversie Wetsvoorstel seksuele misdrijven, voorstel van wet, 11 oktober 2022

Aanwijzing kinderpornografie (Stert. 2016, 19415)

Beleidsnota 'Pubers in Beeld' 2017

World Health Organisation (2017), WHO Clinical Guidelines on Responding to children and adolescents who have been sexually abused.

5th activity report of the Lanzarote Committee, Council of Europe, 18 October 2019

Explanatory Report to the Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse, Council of Europe Treaty Series - No. 201

General Comment no. 5 (2003), *General measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child*, CRC/GC/2003/5.

General Comment no. 7 (2005), *Implementing child rights in early childhood*, CRC/C/GC/7.

General Comment no. 12 (2009), *The right of the child to be heard*, CRC/C/GC/12.

General Comment no. 13 (2011), *The Right of the child to freedom from all forms of violence*, CRC/C/GC/13.

General Comment no. 14 (2013), *On the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para 1)*., CRC/C/GC/14.

General Comment no. 20 (2016), *on the implementation of the rights of the child during adolescence*, CRC/C/GC/20.

General Comment no. 24 (2019), *on children's rights in the child justice system*, CRC/C/GC/24.

General Comment no. 25 (2020), *On children's rights in relation to digital environment*, CRC/C/GC/25

Guidelines regarding the implementation of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and childpornography, CRC/C/156, 10 september 2019

7.3. Jurisprudentie

Rb. Zeeland-West-Brabant, 10 december 2019, ECLI:NL:RBZWB:2019:5546

Rb. Gelderland, 25 november 2013, ECLI:NL:RBGEL:2013:4849.

Hof Leeuwarden, 27 maart 2012, ECLI:NL:GHLEE:2012:BW0130.

Hof 's-Hertogenbosch, 3 augustus 2016, ECLI:NL:GHSHE:2016:3477.

Hof 's-Hertogenbosch, 27 februari 2007, ECLI:NL:GHSHE:2007:AZ9818.

HR 21 april 1998, ECLI:NL:HR:1998:ZD1030, *NJ 1998/782*, m.nt. A.C. 't Hart.

HR 9 februari 2016, ECLI:NL:HR:2016:213, *NJ 2016/257*, m. nt. N. Rozemond

HR 28 februari 2006, ECLI:NL:HR:2006:AU9104, *NJ 2016/245*.

HR 7 december 2010, ECLI:NL:HR:2010:B06446, *NJ 2011/81*, m.nt. T.M. Schalken

HR 10 juni 2014, ECLI:NL:HR:2014:1359, *NJ 2014/316*, m.nt. Redactionele aantekening.

HR 1 september 2020, ECLI:NL:HR:2020:1347, *NJ 2021/182* m.nt. Vellinga.

Concl. A-G Hofstee, ECLI:NL:PHR:2016:213, bij HR 9 februari 2016, *NJ 2016/257*, m. nt. N. Rozemond.

EHRM 18 januari 2003, nr. 44647/98 (*Peck v. United Kingdom*)

EHRM 16 december 1992, nr. 13710/88 (*Niemitz v. Germany*)

7.4. Nieuwsberichten

‘Grapperhaus moderniseert wetgeving seksueel grensoverschrijdend gedrag’, Nieuwsbericht 20 mei 2020, www.rijksoverheid.nl

‘Wetsvoorstel om seksueel geweld beter aan te pakken naar Tweede Kamer’, Nieuwsbericht 11 oktober 2022, www.rijksoverheid.nl

‘Wet seksuele misdrijven’, www.internetconsultatie.nl

7.5. Overige stukken

Centraal Bureau voor de Statistiek 2020

CBS, ‘internet jongeren; toegang, gebruik en faciliteiten, 2012-2019, *StatLine Jeugdmonitor* 2020

College voor de Rechten van de Mens 2020

College voor de Rechten van de Mens, ‘Advies inzake het voorontwerp van een wetsvoorstel seksuele misdrijven’, 2020.

Verdrag van de Raad van Europa inzake de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik, Lanzarote, 25 oktober 2007.

Richtlijn 2011/93/EU van het Europees Parlement en de Raad van 13 december 2011 ter bestrijding van seksueel misbruik en seksuele uitbuiting van kinderen en kinderpornografie, en ter vervanging van Kaderbesluit 2004/68/JBZ van de Raad

Facultatief Protocol inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie bij het Verdrag inzake de rechten van het kind, New York, 25-05-2000.